

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalárska práca

2024

Petra Pilát

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Politický vývoj Terstu po druhé světové válce

Bakalářská práce

Autor práce: Petra Pilát

Študijní program: Teritoriální studia

Vedúci práce: PhDr. Martin Mejstřík

Rok obhajoby: 2024

Prehlásenie

1. Prehlasujem, že som predkladanú prácu spracovala samostatne a použila len uvedené pramene a literatúru.
2. Prehlasujem, že práca nebola využitá na získanie iného titulu.
3. Súhlasím s tým, aby práca bola sprístupnená na študijné a výskumné účely.

V Prahe dňa 29.04.2024

Petra Pilát

Bibliografický záznam

PILÁT, Petra. *Politický vývoj Terstu po druhej svetovej vojne*. Praha, 2024. 55 s. Bakalárska práca (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálných vied, Institut mezinárodních studií. Vedúci bakalárskej práce PhDr. Martin Mejstřík.

Rozsah práce: 95 253 znakov

Abstrakt

Bakalárska práca sa zaoberá politickým vývojom talianskeho mesta Terst po druhej svetovej vojne a skúma ako udalosti v rokoch 1945-1954 ovplyvnili spoločenskú situáciu v dnešnom Terste a formovali jeho identitu. Hlavná pozornosť je zameraná na teritoriálne delenie územia v rámci diplomatických snáh vyriešiť hraničný spor a na hlavné politické prúdy. Cieľom bakalárskej práce je preskúmať povojnový vývoj v Terste a zanalyzovať jeho vplyv na súčasnú spoločenskú a politickú situáciu v meste. Hlavnými témami práce sú juhoslávská okupácia Terstu, Morganova línia, spojenecká správa Zóny A, ustanovenie Slobodného teritória Terstu a finálne riešenie konfliktu Londýnskym memorandom v roku 1954. Práca tiež skúma tieto udalosti v kontexte prebiehajúcej Studenej vojny a analyzuje ako bola situácia v Terste a okolitom regióne ovplyvňovaná udalosťami dvoch blokov. Práca tiež sleduje reakcie obyvateľov Terstu na neustále sa vyvíjajúcu situáciu a skúma ako sa tieto nálady stále prejavujú aj v dnešnej spoločnosti. Práca dochádza k záveru, že povojnový vývoj Terstu do veľkej miery ovplyvnil spoločenskú situáciu a vyformoval identitu Terstu, čo sa odzrkadľuje v aktuálnej politickej situácii, v odkazoch politikov do minulosti či v autonomistických hnutiach.

Abstract

The bachelor's thesis deals with the political development of the Italian city of Trieste after the Second World War and examines how the events of 1945-1954 influenced the social situation in today's Trieste and shaped its identity. The main focus is on the territorial division of the territory as part of diplomatic efforts to resolve the border dispute and on the main political currents. The aim of the bachelor thesis is to examine the post-war development in Trieste and analyse its impact on the current social and political situation in the city. The main topics of the thesis are the Yugoslav occupation of Trieste, the Morgan Line, the allied administration of Zone A, the establishment of the Free Territory of Trieste and the final resolution of the conflict by the London Memorandum in 1954. It also examines these events in the context of the ongoing Cold War and analyses how the situation in Trieste and the surrounding region was influenced by events of the two blocks. The work also follows the reactions of the inhabitants of Trieste to the constantly evolving situation and examines how these moods are still present in today's society. The work comes to the conclusion that the post-war development of Trieste greatly influenced the social situation and shaped the identity of Trieste, which is reflected in the current political situation, in the references of politicians to the past or in the autonomist movements.

Kľúčové slova

Terst, Taliansko, Juhoslávia, Slobodné územie Terst, územný spor, Londýnske memorandum

Keywords

Trieste, Italy, Jugoslavia, Free Territory of Trieste, territorial dispute, London memorandum

Title/názov práce

Political Development of Trieste after the Second World War

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada pod'akovala vedúcemu práce PhDr. Martinovi Mejstříkovi za nasmerovanie, ochotu a cenné rady pri písaní bakalárskej práce.

Obsah

Úvod	3
1 Základný historický kontext mesta	6
1.1 Stručná história mesta	6
1.2 Situácia počas druhej svetovej vojny	7
1.3 Predstavy o ďalšom vývoji Terstu	8
1.4 Oslobodenie Terstu	9
1.4.1 Štyridsaťdenné obsadenie Terstu (1. máj – 12. jún 1945)	10
2 Osud Terstu po druhej svetovej vojne	12
2.1 Belehradská dohoda z 9. júna 1945	13
2.2 Zóna A	14
2.2.1 Fungovanie Spojeneckej vojenskej vlády (GMA)	15
3 Geopolitický kontext v regióne a nové riešenie terstskej otázky	17
3.1 Návrhy novej hranice	18
3.2 Slobodné územie Terst	18
3.2.1 Realita Slobodného územia Terst	19
3.2.1.1 Fronte indipendentista	20
3.2.1.2 Blocco Triestino	20
4 Politický chod v regióne pod talianskou administratívou	21
4.1 Politické strany v Slobodnom území Terst	21
4.2 Provizórny štatút Slobodného územia Terst	22
4.3 Zmena atmosféry	23
4.3.1 Roztržka medzi Stalinom a Titom a jej dôsledky v Terste	23
4.3.2 Trojstranná dohoda	24
4.3.3 Voľby	25
4.3.3.1 Parlamentné voľby v Taliansku	25
4.3.3.2 Komunálne voľby v Zóne A	25
5 Italianizácia Terstu	27
5.1 Zmena na medzinárodnej scéne	28
5.2 Neúspešné jednanie	29
5.2.1 Nenávisť voči GMA	29
5.3 Cesta k spoločnému riešeniu	30
5.4 Reakcie na Bipartitnú nótu	31
5.4.1 Novembrové povstanie	32
5.5 Finálne riešenie	33
5.5.1 Londýnske memorandum	34
6 Relevancia terstského problému	35
6.1 Hnutie Listina pre Terst	35
6.2 Hnutie Slobodný Terst	36
6.3 Bolestivé spomienky na „foibe“	37

7 Reflexia do prítomnosti	38
Záver	43
Použitá literatúra	45

Úvod

V mojej bakalárskej práci sa venujem talianskemu prístavnému mestu Terst v povojnovom období, s dôrazom na politický vývoj, v nadväznosti na moju ročníkovú prácu zameriavajúcu sa na dopady na spoločnosť a odsuny obyvateľstva v tomto období. Mesto Terst sa po druhej svetovej vojne ocitlo na hranici železnej opony a čelilo neľahkému osudu delenia územia, ktoré bolo ovplyvnené politickým dianím a rôznymi administratívami, ktoré v mojej práci predstavím. Zameriam sa hlavne na mesto Terst a jeho okolie v rokoch 1945-1954 a budem hlbšie skúmať politickú situáciu v regióne s dôrazom na vládne politiky a politické napätia, ktoré mesto v tomto čase ovplyvnili. Výskumnou otázkou mojej práce je zistiť, ako politické udalosti a teritoriálne zmeny v Terste po druhej svetovej vojne formovali identitu regiónu a ovplyvnili situáciu v dnešnom Terste. Rovnako budem hľadať odpoveď na otázky prečo je téma aj dnes relevantná a akú úlohu zohrala vtedy začínajúca Studená vojna. Aj napriek tomu, že ide o historickú tému, chcem mojou prácou zdôrazniť, že nejde o uzatvorenú kapitolu v dejinách a i vďaka aktuálnej politickej situácii v Taliansku je téma stále v diskurze. Cieľom tejto bakalárskej práce je poskytnúť prehľad politických udalostí v Terste v povojnovom období a analyzovať vplyv týchto udalostí na súčasnú situáciu v regióne.

Politické napätie v Terste po druhej svetovej vojne je často označované aj ako „zabudnutý incident Studenej vojny“. Terst sa stal sporným územím i vďaka svojej rôznorodej histórii, keďže bol súčasťou Habsburskej ríše viac ako päť storočí a zohrával úlohu dôležitého prístavu. Po prvej svetovej vojne sa najmä vďaka prevahe talianskej populácie a výhre vo vojne stal Terst súčasťou Talianskeho kráľovstva. Po príchode Mussoliniho k moci začalo v spoločnosti stúpať napätie a najmä nenávisť voči slovanskej minorite, ktorá bola prenasledovaná a utláčaná. Počas druhej svetovej vojny bolo mesto okupované nacistickými Nemcami a až v máji 1945 bolo oslobodené. Mesto ale nebolo oslobodené jednou stranou, ale dvoma. Obe strany, západné mocnosti a Juhoslávia prišli s cieľom vymaniť mesto spod vplyvu nacistov a vytvorili si teritoriálne nároky na toto územie. Obe strany chceli kontrolu nad Terstom kvôli jeho ekonomickej pozícii, keďže Terst bol kľúčovým miestom obchodu pre južnú a strednú Európu. Práve preto sa územie Terstu a jeho okolia stalo sporným územím a zdrojom konfliktu, ktorý sa tiahol niekoľko rokov. Stal sa teda stelesnením konfliktu Studenej vojny, kde proti sebe stáli kapitalistický Západ a socialistický Východ, kde ani jedna strana nechcela upustiť od svojich princípov a ideológie. Toto dlhoročné napätie medzi Východom a Západom malo samozrejme na

samotné mesto i okolitý región obrovský vplyv, ktorý možno v dnešnom Terste stále vnímať. Tento vplyv a jeho dôsledky po dôkladnom výklade politického diania v mojej práci zanalyzujem a skonštatujem, do akej miery ovplyvnil identitu dnešného Terstu.

Dôvodom výberu tejto témy je najmä fakt, že je často zabúdaná a vynechávaná v kontexte Studenej vojny, no jej dôležitosť je nespochybniteľná, čo možno vnímať aj tým, ako veľmi je citlivá aj v dnešnej dobe. Rovnako som si túto tému vybrala z dôvodu vlastnej zvedavosti, keďže sa samotný Terst veľmi odlišuje od iných talianskych veľkomiest a vždy som chcela zistiť, čo ho učinilo rozdielnym. Pri poslednej návšteve Terstu v júli 2023 som v centre mesta zbadala obrovský nápis vo výklade jednej budovy, na ktorom bolo napísané: „Welcome to the Free Territory of Trieste. USA nad UK come back!“. Považujem teda za veľmi dôležitú tému preskúmať nielen z hľadiska historického vývoja, ale z hľadiska relevancie a zistiť, prečo je stále aktuálna a ako veľmi ovplyvňuje mesto aj dnes.

Téme sa venujú najmä talianski autori, napríklad kniha od Federica Tenca Montiniho s názvom *La Jugoslavia e la questione di Trieste, 1945-1954*, rovnako aj *Trieste 1941-1954: La lotta politica, etnica e ideologica* od Bogdana C. Novaka, *Trieste: un'identità di frontiera* od Angela Ara a *Claudia Magrisa* či publikácia *Italy and Its Eastern Border: 1866-2016* od Mariny Cattazurry. Zásadné diela publikovali aj Claudio Magris, Elio Aperi či Raoul Pupo. Okrem toho je tiež dostupných niekoľko článkov v rôznych odborných periodikách, najmä od autora Fabiana Capana, ktorý sa priamo problematikou zaoberá. Terstskej otázke sa venujú samozrejme aj chorvátski či slovinskí autori, a to napríklad Darko Dukovski či Jože Pirjevec. Na našej scéne sa téme Terstu venoval Martin Mejstřík v kapitole knihy *Promýšlet Evropou dvacátého století*. Pre pochopenie terstskej problematiky sú dôležité ako talianske, tak aj slovanské zdroje, ktoré nám ponúkajú rôzne pohľady na historické udalosti regiónu. Táto práca vychádza predovšetkým z talianskych zdrojov z dôvodu analýzy historického vývoja regiónu s reflexiou do prítomnosti do dnešného Terstu, ktorý je súčasťou talianskej politickej scény.

Táto práca je kompiláciou predovšetkým talianskych sekundárnych zdrojov, najmä spomínaných kníh a článkov z odborných periodík a dostupných článkov v internetových zdrojoch. Taktiež do práce zakomponujem primárne zdroje, čo budú najmä dostupné databázy z archívov. Každá kapitola práce bude chronologicky radená a bude deskripciou a následne interpretáciou historických udalostí s krátkou analýzou súčasného stavu v regióne. Výber historických udalostí zdôvodním v poslednej kapitole práce, ktorá bude reflexiou zhromaždených informácií do prítomnosti. Metódou tejto bakalárskej práce bude

analýza.

Bakalárska práca je delená do siedmich hlavných kapitol. Prvá kapitola je teoretickým základom práce, v ktorej predstavím základný historický kontext mesta pred druhou svetovou vojnou a zanalyzujem základné politické a historické faktory, ktoré ovplyvnili vývoj mesta. V ďalšej časti sa zameriam na predstavenie kontextu v roku 1945 po druhej svetovej vojne a následne predstavím dôsledky vojny a osud Terstu po nej a nastolím politickú situáciu a medzinárodné rozhodnutia, ktoré ovplyvnili vývoj v regióne. Následne predstavím geopolitický kontext v rámci Studenej vojny a predstavím delenia územia Terstu na Zónu A a Zónu B a zanalyzujem, čo bolo politickým motívom tohto delenia a opíšem, v akej pozícii stalo samotné mesto Terst. V nadväznosti na to budem sledovať politické zmeny, ktoré nasledovali po delení územia, najmä pod talianskou správou, a zhodnotím úlohu Spojencov a úlohu Juhoslávie pri formovaní politického osudu mesta. Zároveň tiež predstavím vznik Slobodného územia Terst, ku ktorému došlo v roku 1947, zhodnotím jeho existenciu a dôsledky jeho vzniku. V ďalšej časti sa zameriam na dopad politických zmien na rozvoj mesta, na zmeny v politických stranách a hnutiach a vplyv politických rozhodnutí na život obyvateľov v kontexte začínajúcej Studenej vojny. Taktiež sa zameriam na postoje obyvateľstva k týmto rôznym administratívam. V závere zanalyzujem návrat mesta talianskej správe a jeho dôvody. Tiež zhodnotím dôležitosť politického vývoja v Terste po druhej svetovej vojne do súčasnosti s odkazom na aktuálnu politickú situáciu v Taliansku a zdôvodním, prečo je dôležité sa témou zaoberať aj dnes.

1 Základný historický kontext mesta

1.1 Stručná história mesta

Mesto Terst má za sebou bohatú a rôznorodú históriu. V roku 1382 sa dostalo pod ochranu Leopolda III. Habsburského, čo sa rýchlo vyvinulo do habsburskej nadvlády a stalo sa najdôležitejším prístavom a kľúčovým miestom obchodu fakticky až do roku 1920. V roku 1719 získal Terst štatút slobodného prístavu, čo viedlo k obrovskému ekonomickému rozkvetu a nárastu populácie. Počas napoleonských vojen bol Terst okupovaný francúzskymi vojskami a taktiež inkorporovaný do francúzskej autonómnej oblasti Ilyrská provincia. Terst prišiel o štatút slobodného prístavu a po francúzskej okupácii sa v roku 1813 vrátil pod rakúsku nadvládu. V roku 1882 oslávilo mesto 500 rokov únie s Rakúsko-Uhorskom. Na prelome 19. a 20. storočia patrilo mesto medzi najdôležitejšie prístavy v Európe.¹ Napätie v spoločnosti však rástlo, keďže bolo obyvateľstvo nepomerne rozdelené. Zo sčítania obyvateľstva z roku 1910 bolo jasné, že väčšina populácie sú Taliani, ktorí boli hlavne na severozápade, a len necelá tretina obyvateľstva boli Slovinci a Chorváti, ktorí sa zdržiavali na juhovýchode územia. V Terste bolo v tomto čase 64 % Talianov, 25 % Slovincov, 5 % Nemcov a iba 1 % Chorvátov.² Niektoré zdroje však ukazujú na skutočnosť, že toto sčítanie je nepresné, keďže Rakúsko-Uhorsko neklasifikovalo všetkých Talianov.³ Medzi týmito dvoma táborami Talianov a Slovanov vznikali konflikty a spory v snahách o sebaurčenie a národnostné uvedomenie.

Habsburská monarchia podporovala na území len nemecky-hovoriace a slovanské obyvateľstvo, čo vyústilo do veľkej nespokojnosti talianskeho obyvateľstva. Príkladom tejto podpory bol najmä rozvoj nemeckého a slovinského školstva, čo viedlo k nepriamemu nátlaku na odchod Talianov z regiónu. Taliani videli v Rakúsko-Uhorsku prirodzeného ochrancu Slovanstva a potlačovania talianskych národných záujmov.⁴ Preto Taliani tajne podpísali v apríli 1915 Londýnsku zmluvu, v ktorej sa Spojenci zaviazali, že po prvej svetovej vojne Taliansko získa niekoľko území vrátane Terstu. Okrem iného aj Dalmáciu, Split, Istriu a iné. Proces však nebol taký jednoduchý a na Parížskej mierovej konferencii

---

¹ Martin Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“ in Promýšlet Evropu dvacátého století, ed. Lenka Pokorná Korytarová, Jana Škerlová, Ondřej Haváč, Martin Hromek (Brno: Maticе moravská, 2014), 290.

² Ibid, 286.

³ Bogdan C. Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica (Milano: Mursia, 2018), 20-24.

⁴ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 290.

v roku 1919 nedošlo k žiadnemu výsledku. Vyriešila to až Rapallská zmluva z roku 1920 podpísaná s Kráľovstvom SHS, v ktorej obe stany pristúpili k určitému ústupku. Taliansko nezískalo všetky sľúbené územia, no sľub o Terste sa splnil a stal sa talianskym. Z týchto novo-talianskych území oficiálne vznikol región Julské Benátsko.⁵

Situácia v regióne však neostala dlho kľudná, keďže krátko potom nastúpili k moci fašisti a všetko sa výrazne zmenilo. Došlo k represiám a utlačovaniu netalianskeho slovanského obyvateľstva a k ich „italianizácii“. V roku 1920 bol dokonca zapálený Národný dom, ktorý bol kultúrnym centrom terstských Slovincov. Cieľom fašistov bola nútená asimilácia a deslovanizácia. Prístav v tomto období stratil svoj strategický a ekonomický význam a počas druhej svetovej vojny bol okupovaný nacistickým Nemeckom.⁶ Túto historickú kapitolu z dejín Terstu je nutné spomenúť, pre lepšie pochopenie situácie, v akej sa mesto ocitlo po skončení vojny. V nasledujúcej časti predstavím dianie počas vojny a následne situáciu krátko po jej skončení.

1.2 Situácia počas druhej svetovej vojny

Na začiatku druhej svetovej vojny bola celá oblasť Julského Benátska vo veľmi zlej situácii či už ekonomicky, tak aj z hľadiska etnického napätia medzi Talianmi a Slovanmi. Fašistické Taliansko stálo v druhej svetovej vojne na strane Nemecka a útočilo aj na susednú Juhosláviu. V pohraničných oblastiach postupne vzrastal odpor pod vedením komunistov. Dňa 8. septembra 1943 Taliansko oficiálne kapitulovalo, čo znamenalo taktiež pád Mussoliniho fašistického režimu. Na oslobodenej časti Talianska vznikla vláda v čele s maršalom Pietrom Badogliom. Nacistické Nemecko však bleskovo obsadzovalo severné oblasti Talianska, vrátane Terstu, a región bol poznačený odporovým hnutím. Na území Terstu bol zriadený aj koncentračný tábor pre talianskych Židov v lokalite Risiera di San Sabba. Spoločnosť bola vysoko rozdelená najmä v oblastiach pohraničia vrátane Terstu, kde prepukli bratovražedné rozbroje pripomínajúce občiansku vojnu. Názory o povojnovom usporiadaní v okolí Terstu sa líšili v závislosti od rôznych skupín.

---

⁵ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 17-20.

⁶ Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, *Modern Italy*, vol. 21, č.1 (2016): 52-53, <https://www.cambridge.org/core/journals/modern-italy/article/coldwar-trieste-metamorphosing-ideas-of-italian-nationhood-19451975/76BC249734ADE30EF10FCA0975A2E35E> (stiahnuté 10. marca 2024).

1.3 Predstavy o ďalšom vývoji Terstu

Pre pochopenie terstskej problematiky je rovnako dôležité zhodnotiť prístup svetových aktérov k danému regiónu. Talianska vláda po vojne lobovala za to, aby sa obnovili hranice z roku 1939 pred druhou svetovou vojnou. Terstský problém vzbudzoval aj nacionalistické pocity, čo sa odrazilo vo verejných demonštráciách v Ríme v druhej polovici marca a v prvých aprílových dňoch roku 1945. Demonstranti požadovali, aby celá oblasť Julského Benátska ostala talianska. Napätie sa vystupňovalo až tak, že 8. apríla 1945 vybuchla bomba pred hlavným sídlom juhoslávskych partizánov v Ríme.⁷ Aj tento fakt svedčí o tom, že terstský problém bol vnímaný ako nacionalistická téma už v tomto období.

Terstskí predstavitelia chceli rozsiahlu autonómiu v politickej únii s talianskym štátom vrátane Julského Benátska, čím by Taliansko garantovalo mierumilovnú koexistenciu Talianov a Slovanov a región by zároveň mohol ekonomicky prosperovať. Táto skupina považovala za dôležitejšiu ekonomickú prosperitu ako nacionalizmus. Talianski komunisti, ktorých lídrom bol Palmiro Togliatti, sa nebránili tomu, aby územia Julského Benátska pripadli Juhoslávii. Podporovali ich hlavne robotníci žijúci v Terste, ktorí nepovažovali Taliansko za svoju vlasť a preferovali ideológiu Juhoslávie. Okrem iného boli počas fašistického režimu prenasledovaní, preto bola ich dôvera skôr na strane Juhoslávie.⁸ Táto skupina sa stala partizánskou skupinou, ktorá spolupracovala s Národnou-osloboditeľskou armádou Juhoslávie (NOAJ). Druhá skupina naopak podporovala nacistický režim, keďže sa obávala slovanskej hegemonie a komunizmu.

Okrem názorov rôznych táborov o ďalšom vývoji v regióne v Taliansku neboli jednotní ani aktéri vo vojne, a ich predstavy sa výrazne líšili. Juhoslávia považovala Julské Benátsko za ich vlastné teritórium.⁹ Tito sa preto snažil o čo najväčšie územné zisky a sľuboval obyvateľom, že urobí maximum preto, aby to naplnil.¹⁰ Heslo používané partizánmi, ktoré bolo veľmi často v súvislosti s týmto regiónom opakované, znelo takto: „Noi non vogliamo ciò che appartiene ad altri, ma non rinunciamo a ciò che è nostro“¹¹ čo v preklade znamená „My nechceme to, čo patrí iným, ale nezriekame sa toho, čo je naše“. ¹² Sovietsky zväz, ako spojenec Juhoslávie, bol ochotný podporiť Titove snahy len do určitej

---

⁷ Ibid, 128.

⁸ Ibid, 10-11.

⁹ Ibid, 124.

¹⁰ Federico Tenca Montini, *La Jugoslavia E La Questione Di Trieste* (Bologna: il Mulino, 2020), 29.

¹¹ Novak, *Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica*, 134.

¹² Federico Tenca Montini, *La Jugoslavia E La Questione Di Trieste*, 29.

miery. Aj keď samozrejme Stalin podporoval šírenie komunizmu, apeloval však na stiahnutie Titových vojenských jednotiek z Terstu.¹³

Veľká Británia najskôr podporovala návrh o rozdelení správy územia medzi Spojencov a Juhosláviu. Na Krymskej konferencii na začiatku februára 1945 navrhol Anthony Eden, britský minister zahraničných vecí, aby teritórium Terstu prešlo pod správu Spojencov a aby si Tito uplatnil etnický princíp na okupáciu zvyšku územia. Tento návrh však neprešiel kvôli USA, ktorý chceli problém riešiť až po skončení vojny, a ZSSR, ktorý pravdepodobne dúfal, že Titove sily obsadia celý región.¹⁴ Postupným vývojom situácie si však Churchill uvedomil dôležitosť územia a vedel, aké dôležité je, aby nespadlo pod komunistický vplyv, preto vyzýval Spojencov k tomu, aby čo najskôr obsadili čo najväčšie možné územie v regióne.¹⁵

Spojené štáty americké najskôr regiónu veľkú dôležitosť neprípisovali. Ich hlavným cieľom bolo vyhrať vojnu, teritoriálne spory chceli riešiť až po jej skončení na mierových konferenciách. Vedeli, že je nereálne okupovať celé územie, ktoré bolo predmetom sporu, preto súhlasili s delením administratívy územia, no zároveň podporovali nárok jednotlivých národov na sebaurčenie. V jeseni 1944 sa však situácia zmenila, keďže šírenie komunizmu smerom na západ sa vyvíjalo veľmi rýchlo a aj USA si uvedomovalo potrebu zasiahnuť čím skôr.

1.4 Oslobodenie Terstu

Z úvodnej časti mojej práce je jasné, že o Terst bojovali západní Spojenci pred strachom zo šírenia komunizmu a rovnako aj Tito s cieľom šírenia komunizmu. Koncom apríla 1945, keď bolo evidentné, že sa koniec vojny v Európe blížil, sa v Terste na oslobodenie pripravovalo 5 rôznych skupín. Prvou boli fašistickí republikáni, druhou nasledovníci prefekta Bruna Coceaniho, treťou potom Národný oslobodzovací výbor, štvrtú predstavovali Titovi partizáni s talianskymi komunistami a poslednou boli slovinskí antikomunisti.¹⁶ Všetky talianske skupiny, s výnimkou komunistov, uznali, že ich primárnym cieľom je ochrana východnej hranice Talianska. Proti nim stala skupina Slovincov, ktorá bola podporovaná skupinou talianskych komunistov, ktorej primárnym

---

¹³ Richard S Dinardo, "Glimpse of an Old World Order? Reconsidering the Trieste Crisis of 1945", *Diplomatic History* 21, č. 3 (1997): 366-378, <http://www.jstor.org/stable/24913388>. (stiahnuté 26. februára 2024).

¹⁴ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 125-126.

¹⁵ Ibid, 124-132.

¹⁶ Ibid, 138.

cieľom bolo anektovať Terst a celé Julské Benátsko na úkor budúcej komunistickú Juhoslávie.¹⁷

Od septembra 1943 sa nové talianske demokratické vlády snažili všetkými spôsobmi presvedčiť západné mocnosti, aby obsadili celú oblasť Julského Benátska. Zástupcovia Spojencov opakovane ubezpečovali Talianov, že to je ich zámer. Práve kvôli týmto sľubom použil Tito všetky možné sily pre získanie Terstu, pričom nechal časti slovinského a chorvátskeho územia v rukách Nemcov. Zatiaľ čo juhoslávská armáda prišla do Terstu 1. mája 1945, partizáni sa dostali do Ľubľany a Záhrebu až 9. mája. Rovnako oslobodil Terst aj Národný oslobodzovací výbor. V žiadnom inom meste, okrem Terstu, neprebehlo nezávislé talianske povstanie voči Nemecku.

Kontrolu nad Terstom mali do 1. mája 1945 nacistickí Nemci, a až po spojeneckom bombardovaní dokázali obsadiť mesto juhoslavskí partizáni pod generálom Dušanom Kvederom. Dňa 2. mája poobede vstúpili do mesta novozélandské jednotky pod generálom Bernandom Freybergom a s ich príchodom odišli aj poslední nemeckí rezidenti. Tí však zistili, že nad mestom už veje iná, juhoslávská, vlajka. Keď sa tu stretli spojenecké a juhoslávské vojská 2. mája, vznikol obrovský problém, kto má na toto územie nárok.¹⁸ Spočiatku Spojenci uznali juhoslávské oslobodenie mesta a nechali im v meste voľnú ruku, no po ostrej zmene vzťahov medzi Spojencami a Titom sa Spojenci usilovali o znovuzískanie územia.¹⁹ Znamená to teda, že krátko po skončení nemeckej okupácie a druhej svetovej vojny sa na tomto území začal črtáť ďalší konflikt, ktorý bol súčasťou Studenej vojny. Územie Terstu stálo práve na hranici týchto blokov a preto obe strany usilovne bojovali o jeho získanie, z hľadiska jeho strategickú dôležitosť. Tento osud „pohraničia“ formuje Terst aj dnes a príčinu možno hľadať najmä v týchto rokoch.

1.4.1 Štyridsaťdenné obsadenie Terstu (1. máj – 12. jún 1945)

Juhoslávská armáda v oslobodzovaní Terstu predbehla spojenecké jednotky a prebrala správu mesta. Do čela bol menovaný politický komisár Franc Štoka, člen komunistickú strany. V Terste a postupne aj okolitom regióne zaviedli tvrdý režim stavaný proti fašistom a všetkým, ktorí boli proti Titovmu režimu. Dňa 8. mája 1945 vyhlásili Terst za autonómne

---

¹⁷ Daniele Pizzamei, „Monthly report“ La società triestina nel primo dopoguerra“ (diplomová práca, Università degli Studi di Trieste, 2004), 15-24.

¹⁸ Ibid, 161.

¹⁹ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 295.

mesto v Siedmej federatívnej republike Juhoslávie, vyvesili juhoslávsku vlajku spolu s trikolórou s červenou hviezdou. Mesto bolo ovládnuté terorom, zatýkaním, násilím, nepokojmi a dokonca platil aj zákaz vychádzania.²⁰ Dochádzalo tiež k vyrovnávaniu účtov z čias okupácie nacistov.²¹ Toto obdobie je dodnes v kolektívnej pamäti nielen terstských obyvateľov, ale aj Talianov, a je vnímané ako obdobie útlaku a smútku.

V prvých májových dňoch boli tiež Štvrtou juhoslávskou armádou organizované skrátené procesy, ktoré končili tak, že neznáme množstvo ľudí bolo hodených do jám, tzv. *foibe*, s aktívnym zapojením Slovincov. Kňaz prítomný na tomto súdnom procese adresoval každému z odsúdených tieto slová: „Hrešil si doteraz, užíval si si mučenie Slovanov, teraz môžeš len zveriť svoju dušu Bohu. Plne si si vyslúžil trest, ktorý ťa čaká.“²² Juhoslávské authority tvrdili, že všetci, ktorí oponujú juhoslávskej anexii územia, sú považovaní za fašistov. Preto sa ich zbavovali, aby vyčistili región, spoliehajúc sa na princíp fašizmu, nie národnosti. „Fašistov“ sa tak zbavovali buď hádzaním do *foibe*, zatýkaním, posielaním do väzenia a do koncentračných táborov v Slovinsku, či jednoducho vyhladovaním obyvateľov. Podľa správy Britskej trinástej armády bolo zabitých 3000 ľudí v provincii Terstu medzi 1. májom a 12. júnom, teda len v čase juhoslávskej okupácie.²³ Juhoslávské authority tieto činy vysvetľovali tým, že títo fašisti len padli počas pokusu o oslobodenie mesta.²⁴

Aj po obsadení Terstu juhoslavskými jednotkami tajné demokratické hnutie Talianov pokračovalo v boji za mesto pod vedením Comitato di Liberazione Nazionale, teda Národného oslobodzovacieho výboru (CLN). Dňa 3. mája 1945 vydalo CLN tajné prehlásenie Terst'anom, v ktorom odmietali obvinenia, podľa ktorých bol CLN iba určitou maskou pre fašistov. V prehlásení sa tiež potvrdzovalo, že CLN bol legitímnou reprezentáciou talianskej demokratickej vlády a že bol vedený ministerstvom priamo z Ríma. Ich heslom bolo: „Viva Trieste veramente democratica! Viva la civiltà italiana!“, čo v preklade znamená: „Nech žije skutočne demokratický Terst! Nech žije talianska spoločnosť!“²⁵ Cieľom tohto hnutia bolo prinavrátiť Terst Taliansku.

Dňa 5. mája 1945 zorganizovalo CLN demonštráciu v centre Terstu, na ktorú si obyvateľstvo prinieslo obrovský počet talianskych vlajok a kričalo „Taliano, Taliano!“.

---

²⁰ Ibid, 183.

²¹ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 294-295.

²² Valdevit, *Foibe: L'Eredità della Sconfitta*., 16.

²³ Antonio Giulio M. De' Robertis, *Le grandi potenze e il confine giuliano, 1941-1947* (Bari: Università degli studi di Bari, 1983), 436-437.

²⁴ Marina Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“ in Italy and Its Eastern Border, 1866-2016 (New York: Routledge, 2017), 219-220.

²⁵ Ennio Maserati, *L'occupazione jugoslava di Trieste: maggio-giugno 1945* (Udine: Del Bianco, 1963), 95.

Juhoslávská stráž zahájila strelbu proti talianskym demonštrantom, a dokonca piati z nich prišli o život, a mnohí boli zranení. Reakciou na demonštráciu bolo aj vydanie Nariadenia č. 7, ktorým juhoslávská správa zakazovala akékoľvek protesty.²⁶ Preto sa po 5. máji už talianske protesty v rámci 40-dňového obsadenia Terstu nekonali. V spoločnosti však i napriek tomu prevládala nespokojnosť, čo možno sledovať v dobových tajne vydávaných novinách ako napríklad *La Nostra Vigilia*, *La Voce Giuliana* alebo *La Rinascita Giuliana*.²⁷ Aktivity CLN pre obnovu talianskej správy nad Terstom boli plne podporované Spojencami.

Je dôležité konštatovať, že juhoslavskí komunisti uspeli u určitej časti populácie, hlavne u robotníkov, roľníkov a ľudí strednej vrstvy, ktorí preferovali Titovu anexiu regiónu. Na druhej strane sa však pridali na stranu Talianska niektorí protikomunistickí Chorváti a Slovinci, ktorí preferovali byť radšej spojení s talianskym štátom ako s Titovou ideológiou.²⁸

Z tejto prvej kapitoly je zrejmé, že má mesto bohatú históriu a nemožno ho porovnávať s inými talianskymi mestami. Historický vývoj mesta ovplyvnil hnutia i politické skupiny, ktoré v ňom začali pôsobiť. Slovanská časť obyvateľstva sa prikláňala ku komunistickým myšlienkam a na stranu Juhoslávie, talianska časť bojovala za svoju taliansku identitu. Napätie medzi Slovanmi a Talianmi je dodnes v regióne prítomné, a to hlavne kvôli teroru, ktorý Juhoslávia praktizovala na talianskom obyvateľstve. Bývalé krajiny Juhoslávie rovnako dodnes bolestivo spomínajú na obdobie fašizmu, kedy naopak prebiehala násilná italianizácia a deslovanizácia. Toto napätie v určitých skupinách stále ovplyvňuje sociálne vzťahy v regióne a je stále veľmi citlivou témou v politickom prostredí. Preto skúmajúc formovanie terstskej identity nemožno zabudnúť na túto bolestivú spomienku talianskej kolektívnej pamäte, ktorá je každoročne pripomínaná politickými predstaviteľmi.

2 Osud Terstu po druhej svetovej vojne

Na konci vojny bol Terst vo veľmi zložitej situácii. Nenastalo ani chvíľkové upokojenie po fašistickom a nacistickom režime ale mesto sa zo dňa na deň prebudilo do nového, ďalšieho, konfliktu, v ktorom zohrávalo strategickú úlohu. Tento konflikt sa tiahol dlhé roky a bol sprevádzaný ideológiami dvoch blokov v rámci Studenej vojny. V nasledujúcej časti predstavím jednu z prvých veľkých skúšok Studenej vojny, a to prvé

---

²⁶ Ibid, 76.

²⁷ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 182-184.

²⁸ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 221.

diplomatické snahy o upokojenie napätia v regióne, zhodnotím ich výsledky ako aj dôležitosť pre dnešný Terst.

2.1 Belehradská dohoda z 9. júna 1945

Od konca druhej svetovej vojny prebiehali diplomatické jednanie o ďalšom vývoji v tomto regióne. Kľúčovú úlohu v povojnovom vývoji zohral generál William D. Morgan, ktorý navrhol demarkačnú líniu v regióne, ktorá by jasne oddeľovala zónu podliehajúcu juhoslávskemu kontrole, teda Východu, a zónu podliehajúcu spojeneckej správe, teda Západu. Tito túto dohodu spočiatku odmietal a napätie medzi Spojencami a juhoslavskými jednotkami stále rástlo. Nakoniec bol však Tito nútený ustúpiť, keďže Stalin jednoznačne prehlásil, že Sovietsky zväz v tomto boji proti Spojencom Titovi nepomôže.²⁹ Preto 21. mája 1945 Tito prehlásil v Belehrade anglickému a americkému veľvyslancovi, že prijíma Morganovu líniu pod nasledujúcimi podmienkami. Trval na tom, aby sa predstavitelia juhoslávskej armády zúčastňovali spojeneckej vojenskej vlády. Tiež chcel, aby juhoslávske jednotky zostali na území, ktoré by prešlo pod spojeneckú administratívu a aby Spojenci využili už zriadené civilné orgány.³⁰ Spojenecké jednotky trvali na tom, aby Tito stiahol všetky svoje jednotky z novej spojeneckej zóny, kde maršal Alexander zostavoval novú spojeneckú vládu. Nakoniec bol dosiahnutý kompromis podpísaním v Belehrade 9. júna 1945.³¹

Tento kompromis z Belehradu rozdeľoval územie Julského Benátska do dvoch zón, do Zóny A a Zóny B, podľa Morganovej línie. Mesto Terst a cestná komunikácia z Terstu do Rakúska sa stali súčasťou Zóny A, ktorá podliehala priamej vojenskej správe Spojencov. Územie Julského Benátska na východ od Morganovej línie sa stalo súčasťou Zóny B, ktorá podliehala vojenskej správe Juhoslávie. Zóna A zahrňovala mestá Terst, Goricia, Pula a údolie Soči a do Zóny B spadala skoro celá Istria, mesto Rijeka a Kvarnerské ostrovy.³² Súčasťou zmluvy bol aj záväzok, aby juhoslávská vláda oslobodila všetkých rezidentov, ktorí boli zatknutí alebo deportovaní na tomto území počas okupácie. Taktiež museli vrátiť všetok skonfiškovaný majetok. Je teda bez pochyb možné tvrdiť, že kompromis pre Juhosláviu predstavoval obrovskú nespokojnosť. Juhoslávske jednotky ustúpili na východ novej línie 12. júna 1945 a na území novovzniknutej Zóny A začala správa spojeneckej

---

²⁹ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 190-191.

³⁰ Ibid, 191

³¹ Ibid, 191-192.

³² Federico Tenca Montini, La Jugoslavia E La Questione Di Trieste, 49.

vlády.

Nová Morganova línia však mohla brániť normálnemu dennému fungovaniu obyvateľstva v oboch zónach, keďže oddeľovala vidiek od mestských centier Terstu a Goricie, ktoré boli kľúčovými centrami komunikácie, dopravy, obchodu i priemyslu. Spojenci a juhoslavskí predstavitelia sa preto stretli ešte raz, aby predišli týmto komplikáciám v Duine, meste ležiacom pri mori, na západ od Terstu, v Zóne A. Tam generál Morgan, zastupujúci Spojencov, a generál Jovanović, zastupujúci Juhosláviu, podpísali 20. júna niekoľko dodatkov k Belehradskej dohode, ktoré stanovili zásady budúcej spolupráce medzi spojeneckou vojenskou vládou a juhoslavskými orgánmi s cieľom zabezpečiť normálne pokračovanie vzťahov medzi oboma zónami. Obyvatelia oboch zón mohli tak prechádzať cez Morganovu líniu bez obmedzení. Pošta či telefónne i telegrafické prostriedky nemuseli podliehať žiadnej kontrole. Hospodárske vzťahy medzi oboma sektormi mali prebiehať normálne. Zmiešaná ekonomická komisia mala pripraviť podrobné dohody o výmene elektriny, vody a poľnohospodárskych a priemyselných zdrojoch.³³ Zabezpečilo sa tak bezproblémové fungovanie na pohraničí, ktoré malo uľahčiť život v novovzniknutých zónach.

2.2 Zóna A

Odchodom juhoslavských jednotiek zo Zóny A čiastočne dosiahli britské a americké jednotky ich cieľ, ktorý bol primárne zameraný na zastavenie šírenia komunizmu smerom na západ. Síce nedokázali získať kontrolu nad celým regiónom Julského Benátska, no museli sa uspokojiť aspoň s jeho časťou, ktorej hlavnou súčasťou bol Terst. Zóna A bola pod dohľadom Bezpečnostnej rady OSN, pre zabezpečenie nezávislosti a bezpečnosti.³⁴ Cieľom spojeneckej vojenskej vlády (GMA) Zóny A bolo pokračovať v globálnej stratégii, nahradiať verejnú komunistickú správu riadnou verejnou správou. Komunistický administratívny režim mal byť bezpochybné rozpustený, no komunisti boli pozvaní podieľať sa na GMA, aby spolupracovali s ďalšími politickými skupinami pre zaistenie demokratického fungovania. Komunisti boli zároveň jedinou dobre organizovanou politickou skupinou v oblasti a preto musela GMA preukázať veľkú dávku diplomacie a manévrovania, aby získala pomoc demokratických síl a oslabilu komunistickú prevahu.³⁵ Ustanovenie tejto línie vyvolalo hromadný odchod talianskeho obyvateľstva z okupačnej

³³ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 189-193.

³⁴ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 228.

³⁵ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 199.

Zóny B, ktorých novým domovom sa vo väčšine prípadov stalo mesto Test v čele s novou spojeneckou vládou.³⁶

2.2.1 Fungovanie Spojeneckej vojenskej vlády (GMA)

GMA mala byť plne nezávislá a zodpovedná len vrchnému veliteľovi Spojencov, nijakým spôsobom nemala byť prepojená s talianskou vládou. GMA založila svoje ústredie už počas juhoslávskej okupácie, 22. mája 1945 v meste Udine, a pripravila skupinu administrátorov pre provincie Terstu a Goricie. Skupina administrátorov Terstu vstúpila na jeho územie 25. mája zatiaľ v utajení svojej novej pozície. Po evakuácii juhoslávskych jednotiek prevzala GMA úrad v Terste dňa 12. júna. Tak ako sa predpokladalo, GMA Zóny A a GMA Talianska sa oddelili. Vrchný veliteľ Spojencov v Stredomorí, maršal Alexander, sa stal najvyššou vojenskou a správnou autoritou. Alexander podliehal šéfom spojeneckého generálneho štábu a vládam Veľkej Británie a USA. Keďže mal Alexander sídlo v Taliansku, stal sa jeho zástupcom generálporučík John Harding, veliteľ XIII. Zboru.³⁷ Samotným šéfom GMA bol vyšší dôstojník pre civilné záležitosti, plukovník Nelson M. Monfort, ktorý bol Hardingov štábny dôstojník a najvyšší poradca.

GMA bola prechodná spáva Zóny A, rozdelená na sekcie, vrátane sekcií právnych záležitostí, potravín, bývania, práce, priemyslu, školstva, utečencov, sociálnej starostlivosti, verejného zdravia, polície, prístavných zariadení a vnútorných záležitostí. Vedúci jednotlivých sekcií, známi ako „chiefs“ tvorili akýsi kabinet GMA, ktorého predsedom bol vyšší dôstojník pre občianske záležitosti. Tejto ústrednej správe podliehali traja miestni komisári z Terstu, Goricie a Puly, ktorí sa zaoberali vzťahmi GMA a miestnou civilnou správou tvorenou domorodým obyvateľstvom.³⁸

GMA sa okamžite ujala svojej pozície a začala konať. Vrchný veliteľ vydal sedem vyhlásení, ktoré ustanovovali chod v Zóne A. V prvých dňoch rozpustila Osobitný ľudový súd a nariadila Ľudovej stráži, aby už viac nezatýkala ľudí. O moc tak prišli tieto dva dôležité orgány komunistického terorizmu. Prvé vyhlásenie tiež zrušilo komunistické princípy a zaručilo osobné vlastnícke práva pre obyvateľstvo Zóny A.³⁹ Druhé vyhlásenie zaviedlo kontrolu majetku, regulovalo výmenné kurzy s dolárom a librou a mimo iné zakázalo obchodovanie so zahraničím. Tretie vyhlásenie sa venovalo používaniu

---

³⁶ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 295.

³⁷ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 200-201.

³⁸ Daniele Pizzamei, „Monthly report“ La società triestina nel primo dopoguerra“, 20-24.

³⁹ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 200-205.

súkromných komunikačných prostriedkov či regulácia tlače. Toto prehlásenie rovnako povoľovalo vyvesovať súčasne americkú a britskú vlajku na verejných úradoch, nie však tú sovietsku alebo juhoslávsku. Štvrté prehlásenie nariad'ovalo zatvoriť peňažné ústavy a ustanovilo moratórium. Vyhlásenie číslo 5 upravovalo čistky bývalých fašistov. GMA zriadila špeciálne vojenské komisie, ktoré skúmali postavenia fašistov, ktorí nemali vysoké postavenie. Tí, ktorí neobsadzovali vysoké pozície vo fašistickom parlamente boli rehabilitovaní a mohli zostať vo funkcii. Tí, ktorí vysoké pozície obsadzovali boli postúpení na mimoriadny súd. Šieste vyhlásenie, vydané 18. augusta 1945, rozpustilo fašistickú stranu a k nej pridružené organizácie. Rovnako toto prehlásenie stanovilo, že majetky fašistickej strany musí GMA darovať v prospech obyvateľstva Zóny A. A nakoniec, siedme prehlásenie, nariadilo uverejňovať všetky vyhlásenia, nariadenia a smernice v dokumente „Gazzetta del GMA“, teda v úradnom prehlásení Spojeneckej vojenskej vlády.⁴⁰

V mestách, v ktorých bola väčšina populácie talianska, teda v Terste a okolitých mestách Goricia, Monfalcone a Pula, sa snažila GMA obnoviť predošlý taliansky správny systém. Komunisti, rovnako ako aj talianski demokrati, mali možnosť zúčastniť sa. Komunisti boli však rázne proti akémukoľvek riešeniu zo strany GMA a demokrati boli ešte príliš oslabení, keďže sa ešte nespamätali z úderov komunistického terorizmu. GMA bola teda nútená hľadať dočasné riešenia a preto nariadila mestským zamestnancom, aby zostali vo funkcii a riadili sa pokynmi úradíkov. Situácia bola však iná v zónach, v ktorej dominovalo slovinské obyvateľstvo, kde bola komunistická administratíva zorganizovaná už počas vojny. Miestne obyvateľstvo poslúchalo komunistov, nie GMA. Preto bolo pre GMA veľmi zložitá zorganizovať vlastnú správu v týchto oblastiach.

Komunisti v Zóne A vedeli, že okupácia Spojencami ohrozí ich moc v regióne. Boli si vedomí toho, že veľká časť populácie Zóny A, teda talianske obyvateľstvo, bola ochotná spolupracovať so Spojencami. Komunisti sa preto pripravili na obranu svojej civilnej správy a uskutočnili masívnu propagandistickú kampaň, v ktorej požadovali pridelenie Zóny A Južoslávii na mierovej konferencii. Pre komunistov by toto pridelenie predstavovalo nielen rozšírenie komunistického režimu smerom na západ, ale aj uspokojenie nacionalistických požiadaviek zo strany Slovincov a Chorvátov.⁴¹

V spoločnosti vládla veľká miera nespokojnosti. Príkladom napätia je aj taliansky cyklistický závod Giro d'Italia, v rámci ktorého sa jedna etapa končila práve v Terste, vďaka

---

⁴⁰ Ibid, 201-203.

⁴¹ Ibid , 211-213.

povoleniu Spojencov. Na konci etapy, 30. júna 1946, bola však skupina závodníkov zablokovaná proti-talianskymi aktivistami, ktorí na nich začali útočiť hádzaním kameňov. Spojenci museli použiť strelbu a na mieste bolo aj niekoľko mŕtvych.⁴² Tento incident ešte viac vystupňoval napätie medzi Spojencami a netalianskym obyvateľstvom v regióne.

Z tejto časti je zrejmé, že ustanovenie Morganovej línie a členenia územia na dve zóny bolo len dočasné a nie veľmi efektívne. Jeden tábor ľudí podporoval obnovenie talianskej identity a druhý bojoval za to, aby sa mesto spojilo s komunistickou Juhosláviou. Preto museli diplomatické rokovania pokračovať v snahe nájsť lepšie riešenie pre upokojenie situácie v regióne. Dnes možno tvrdiť, že Morganova línia nebola definitívnym riešením, pretože prispievala k napätiu v regióne a k rozdeľovaniu. Taliani boli ochotní spolupracovať so Spojencami, no slovanské obyvateľstvo ich správu nepodporovalo. I napriek tomu však Morganova línia dodnes v Terste rezonuje, keďže sa na jej základe s drobnými úpravami neskôr podpísala dohoda, známa ako Londýnske memorandum, ktorá takmer definitívne ukončila tento hraničný spor. Táto línia preto silne ovplyvnila dnešnú podobu Terstu, keďže bola prvým diplomatickým pokusom o upokojenie situácie v regióne.

3 Geopolitický kontext v regióne a nové riešenie terstskej otázky

Keďže bola Morganova línia podpísaná len americkými a britskými jednotkami, bolo územie Terstu formálne talianskym územím. Preto bolo jasné, že v blízkej dobe bude musieť dôjsť k podpísaniu novej zmluvy s novovzniknutou Talianskou republikou. K tomu sa Spojenci zaviazali na Potsdamskej konferencii, ktorá trvala od 17. júla do 2. augusta 1945.⁴³ Talianske politické strany boli rozdelené na dva tábory. Jeden tábor silne tlačil na to, aby sa znovu obnovila hranica z roku 1939 a druhá skupina chcela obnoviť hranicu z roku 1919, ktorá bola navrhnutá W. Wilsonom. Táto hranica viedla približne 20 kilometrov od medzivojnovnej hranice a pretínala Istrijský polostrov na východe.⁴⁴ Túto realistickejšiu predstavu podporoval aj vtedajší minister zahraničných vecí Alcide De Gasperi. Talianski predstavitelia zostavili expertnú komisiu, ktorá mala zostaviť návrh, ktorý by bol prijateľný aj pre Talianov a aj pre Juhosláviu. V nasledujúcej kapitole predstavím nové riešenie terstského problému, ktoré je v mnohých skupinách v regióne dodnes populárne.

---

⁴² Mariolina Fasola a Doretta Pettinato, „Il „Giro“ fermato a Pieris“, *Il Territorio* č. 9 (1983): 35-40, <https://www.ccm.it/it/15986/5-Il-giro-fermato-a-Pieris> (stiahnuté 26.2.2024).

⁴³ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 224-225.

⁴⁴ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 296-297.

3.1 Návrhy novej hranice

V máji 1946 predstavila Hraničná komisia štyri rôzne návrhy rade ministrov zahraničných vecí. Sovietsky návrh podporoval anexiu celého regiónu v prospech Tita, americký návrh zanechal Terst a Istriu Taliansku a obnovil Istrijskú hranicu z roku 1797 medzi Benátkami a Rakúskom. Britský návrh bol podobný americkému, s rozdielom toho, že dal Arsa baňu a Albonu Juhoslávii. Francúzska línia bola podobná s tou sovietskou, mestá Pula, Rovinj a Poreč navrhovala v prospech Juhoslávie, a mestá Capodistria, Piran a Buie v prospech Talianska. Dňa 15. júna 1946 ministri našli kompromis a pristúpili na francúzsky návrh s ústupkom západných mocností, ktorým bolo práve vytvorenie Slobodného územia Terst. Toto riešenie predstavovalo obrovský diplomatický úspech pre soviety.⁴⁵

Tento kompromis bol verejne prezentovaný 3. júla 1946. Na základe novej dohody muselo Taliansko ustúpiť Juhoslávii celé územie ležiace východne od francúzskej línie. Územie západne od tejto línie, medzi rakúskou hranicou a Jadranským morom, zostalo Taliansku. Celý región južne od Duina a západne od francúzskej línie mal vytvoriť samostatné územie, ktorého integrita a nezávislosť mali byť garantované Organizáciou spojených národov.⁴⁶

3.2 Slobodné územie Terst

V snahe stabilizovať situáciu v regióne vzniklo po náročných a dlhých diplomatických jednaniach Slobodné územie Terst. Toto územie vzniklo na základe Parížskej mierovej konferencie, ktorá sa konala medzi 29. júlom a 15. októbrom 1946, na konci ktorej podpísalo 21 krajín mierovú zmluvu s Talianskom. Nové územie bolo opäť rozdelené do dvoch zón, a teda do Zóny A, de facto mesto Terst, ktorá mala byť dočasne pod anglo-americkou správou a Zóny B, ktorá mala podliehať juhoslávскеj správe.⁴⁷

Mierová zmluva bola podpísaná 10. februára 1947 v Paríži a nadobudla platnosť 15. septembra 1947. Nezávislosť tohto územia bola uznaná Talianskom i víťaznými mocnosťami. V siedmej prílohe bol navrhnutý provizórny status Slobodného územia Terst, ktorý zastrešoval existenciu oboch okupačných zón. Oficiálnymi jazykmi územia boli taliančina, slovinčina a čiastočne aj srbochorvátčina v časti Zóny B. No i napriek tomu sa miestne vládne orgány nikdy nevytvorili a územie bolo spravované vojenskými autoritami

---

⁴⁵ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 226-227.

⁴⁶ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 233-238.

⁴⁷ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 228-229.

na základe delenia podľa Morganovej línie. Zóna A, vrátane Terstu, ktorá mala približne 222 km² mala populáciu 310 000 obyvateľov, bola pod britsko-americkou správou a Zóna B, s rozlohou 515 km² s populáciou približne 65 000 obyvateľov bola pod správou Juhoslávskej armády.⁴⁸ Tiež bol zaistený vznik slobodného prístavu v Terste, ktorý sa mal stať hlavnou infraštruktúrou pre medzinárodný obchod Juhoslávie a strednej Európy.⁴⁹

Taliansko sledovalo diplomatické jednania ohľadom Terstu s veľkým záujmom. V deň, kedy bola zmluva podpísaná, teda 10. februára 1947, sa na chvíľu zastavil život v hlavnom meste Talianska a v pozadí zneli len sirény. Rovnako boli v Ríme organizované aj protesty veteránmi a vysokoškolskými študentami, ktorí na počesť Terstu položili vavrínový veniec na Altare della patria.⁵⁰ Možno teda konštatovať, že Taliani znášali tieto územné kompromisy veľmi ťažko. Naopak, Juhoslávia toto riešenie vnímala pozitívne, keďže obmedzovalo taliansky vplyv v regióne.⁵¹

Vytvorením Slobodného územia Terst sa predpokladalo, že sa dve okupačné zóny postupne zlúčia do jednotného útvaru, ktoré by nakoniec dostalo štatút členskej krajiny OSN. Ani jedna zo zúčastnených strán však nejavila o toto riešenie žiaden záujem. Preto teda oficiálne navonok vyzeralo, že sporné územie je čím ďalej tým bližšie ku konečnému riešeniu, no v skutočnosti to tak vôbec nebolo. Aj keď existoval plán pre vytvorenie jednotného útvaru, v realite stále existovali dve okupačné zóny, ktoré operovali tak ako predtým. Vývoj preto stagnoval a ani jedna strana sa neplánovala prispôbiť. V čele Slobodného územia mal stať guvernér, na ktorom sa však mocnosti nedokázali zhodnúť a návrhy boli buď jednou alebo druhou stranou vetované. Slobodné územie za celý čas svojho fungovania nemalo vládu, ktorá mala byť menovaná podľa rezolúcie OSN a preto fungovalo na základe provizórneho statusu navrhnutého Parížskou mierovou dohodou.⁵²

3.2.1 Realita Slobodného územia Terst

Po tom, ako mierová zmluva vošla do platnosti, začali talianski nacionalisti vzburu v Terste. Vládla tam zúfalá a násilná atmosféra. Obyvatelia nového útvaru sa neocitli len na hranici dvoch štátov, ale na hranici úplne rozličných ideológií. Nenávisť sa prehlbovala najmä medzi Talianmi a komunistami, no začala sa objavovať aj tretia skupina, ktorá

---

⁴⁸ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 298-299.

⁴⁹ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 228.

⁵⁰ Ibid, 229.

⁵¹ Angelo Ara a Claudio Magris, Trieste: Un'identità di frontiera (Torino: Giulio Einaudi editore, 2007), 158.

⁵² Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 299-300.

bojovala za nezávislosť Terstu. Tento boj dvoch hlavných blokov sa prejavil najmä v Terste, keďže bol najväčším a najstrategickejším mestom, no prebiehali napríklad aj v Pule či Goricii.

Skupina, ktorá bojovala za nezávislosť Terstu vznikla reakciou na rozhodnutie o vytvorení Slobodného územia Terst. Táto myšlienka nebola nová, už v roku 1905 bola presadzovaná lídrom socialistov Terstu, Valentinom Pittonim.⁵³ Určitá časť obyvateľstva si po juhoslávскеj okupácii uvedomila, že Terst mohol pokračovať v zohrávaní svojej historickej úlohy len ak sa stane nezávislým a neutrálnym. Tento názor zastávalo hnutie za nezávislosť, ktoré sa skladalo z dvoch skupín, z ktorých neskôr vznikli dve politické strany. Prvou bola Fronte indipendentista („Nezávislý front“) a druhou bola Blocco Triestino (Terstský blok). Tieto hnutia ovplyvnili a stále aj ovplyvňujú politickú situáciu a spoločenskú atmosféru v dnešnom Terste, preto ich v ďalšej časti v krátkosti predstavím.

3.2.1.1 Fronte indipendentista

V čele Nezávislého frontu stáli Teodoro Sporer a Mario Giampiccoli. Svoje myšlienky publikovali v novinách Il Corriere di Trieste. Táto skupina bola slabo organizovaná a svoju podporu mala najmä u malých obchodníkov a robotníkov, z ktorých boli mnohí bývalí socialisti. Táto skupina privítala vytvorenie Slobodného územia Terstu zo začiatku s veľkým entuziazmom a nadšením.⁵⁴

3.2.1.2 Blocco Triestino

Druhou skupinou podporujúcou nezávislosť Terstu bol Terstský blok, ktorý bol podporovaný majiteľmi malých podnikov v priemyselnom odvetví. Ich lídrom bol Mario Stocca. Zatiaľ čo Nezávislý front predstavoval ľavé krídlo politického spektra, táto skupina predstavovala jeho pravé krídlo. Táto skupina pomáhala finančne partizánom počas druhej svetovej vojny. Rovnako podporovali vytvorenie Slobodného územia pre zachovanie spoločenského a ekonomického poriadku.⁵⁵ Taliani tieto skupiny nepodporovali a tvrdili, že bojovať za nezávislý Terst znamenalo podľa nich zaujať protitaliansky postoj. Rovnako tvrdili, že skupiny boli finančne podporované Juhosláviou, ktorej cieľom bolo šíriť protitalianske nálady.⁵⁶

Ustanovenie Slobodného územia Terst je veľmi dôležitým míľnikom histórie mesta,

---

⁵³ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 247.

⁵⁴ Ibid, 247-248.

⁵⁵ Ibid, 248.

⁵⁶ Angelo Ara a Claudio Magris, Trieste: Un'identità di frontiera, 158-159.

ktorý dal územiu určitú mieru autonómie a slobody. Problém medzi etnikami síce nevyriešilo, keďže stále pozostával z dvoch ideologických blokov, no bol jednou z príčin vzniku nového hnutia, ktoré už nebolo ani talianske, ani komunistické, ale terstské. Terstskí predstavitelia si tak uvedomili svoju individualitu a začali tak presadzovať svoje riešenie hraničného sporu, ktoré by nepodliehalo ideológiám Studenej vojny. Terst'ania si tak začali formovať svoju vlastnú identitu na hranici dvoch ideológií. Pozoruhodné je, že dodnes v Terste existuje početná skupina ľudí, ktorá presadzuje nezávislosť Terstu a organizuje rôzne podujatia. Jej myšlienky korenia práve v tomto období, podpisom Parížskej mierovej zmluvy, preto možno zmluvu považovať za relevantnú aj dnes. Tejto skupine sa budem venovať v šiestej kapitole tejto práce.

4 Politický chod v regióne pod talianskou administratívou

Parížskou mierovou konferenciou sa situácia v regióne zmenila. Juhoslávia spojila slovinské pobrežie so Slovinskou republikou. K chorvátskej republike boli pripojené mestá Rijeka a Zadar, polostrov Istria a Jadranské ostrovy. Talianske jednotky vstúpili do Goricie a na územia pridelené Talianskou mierovou zmluvou, kde vznikla talianska administratíva. Preto boj o tieto územia v regióne Julského Benátska ustal, keďže prešli priamo pod správu buď Talianska alebo Juhoslávie. Boj o Terst však neskončil, keďže terstská otázka bola vyriešená dočasným zriadením Slobodného územia, na ktorom sa podieľali Spojenci a rovnako aj Tito. Toto územie bolo predmetom sporu ďalších 7 rokov.⁵⁷ V nasledujúcej časti prestavím fungovania v rámci novovytvoreného Slobodného územia a zanalyzujem dôležitosť jeho existencie.

4.1 Politické strany v Slobodnom území Terst

Pätnásť dní pred samotným vznikom Slobodného územia Terst vznikla Komunistická strana Slobodného územia Terst. Táto strana mala pokračovať v boji za zavedenie socialistického poriadku na novovzniknutom území. Talianski nacionalisti sa obávali, že táto strana bude bojovať o anexiu územia Juhosláviu, no komunisti sa rozhodli oficiálne uznať existenciu Slobodného územia Terst a toto územie obhajovali a zastávali aj verejne.

Až do posledného dňa pred podpisom mierovej dohody bojoval Národný oslobodzovací výbor (CLN) o zjednotenie Terstu s Talianskom. CLN v tomto boji

---

⁵⁷ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 254-255.

reprezentoval všetky talianske demokratické strany. Vznikom Slobodného územia Terst bol však CLN rozpustený a preto si každá strana začala formovať svoju politickú organizáciu. Napriek tomu vytvorili lídri talianskych strán Giunta d'Intesa („Spoločné porozumenie“), teda radu, ktorej cieľom bolo koordinovať obranu talianskych národných záujmov v Slobodnom území. Medzi februárom a septembrom 1947 sa začali formovať štyri politické strany. Tieto strany boli Kresťanskodemokratická strana, Talianska liberálna strana, Republikánska strana a Socialistická strana Julského Benátska. Kresťanskí demokrati a liberáli vznikli spojením politických princípov rovnomených talianskych strán.

Na území existoval aj pravicový neofašistický prúd, ktorý si však kvôli odporu GMA nemohol legálne založiť vlastnú politickú organizáciu. I napriek tomu sa však neofašisti aktívne zúčastňovali na všetkých demonštráciách, ktoré bojovali za „italianizáciu“ v Terste, Pule aj v Goricii.

Protikomunistická slovinská skupina sa tiež rozhodla angažovať v politike Slobodného územia Terst. Potom ako v marci 1947 GMA rozhodla prestať vydávať slovinské noviny „Glas zaveznikov“ sa rozhodli liberáli z Terstu a katolícka skupina z Goricie založiť vlastnú politickú stranu Slovenska demokratska zveza, s lídrom Josipom Agnelettom a Francom Veselom. 15. apríla táto strana začala vydávať vlastný týždenník „Demokracja“. V článkoch tohto týždenníku autori často kritizovali komunistickú politiku voči GMA a rovnako aj fakt, že Slovinci nemajú zastúpenie v ústredných orgánoch spojeneckej vojenskej správy.⁵⁸

Všetky politické skupiny formálne vstúpili na scénu 15. septembra 1947. Komunistický blok bol stále silný, ale čelil talianskym a slovinským nacionalistickým stranám. Talianskym a slovinským stranám sa však nikdy nepodarilo spojiť voči komunistickému súperovi, zatiaľ čo komunisti dokázali založiť taliansko-slovinskú jednotu. Mimo tejto hlavnej politickej scény stáli Nezávislý front a Terstský blok, ktoré sú bližšie spomenuté v predošlej časti.

4.2 Provizórny štatút Slobodného územia Terst

Provizórny štatút rozdeľoval Slobodné územie Terst na dve zóny na základe prílohy č. 7. Tento štatút mal byť len dočasný a mal viesť k zlúčeniu oboch zón a vytvoreniu nezávislého štátu. Aby sa mohol uplatniť tento postup, bolo potrebné podstúpiť tri hlavné kroky. Prvým bolo zvoliť guvernéra ako najvyššieho predstaviteľa Slobodného územia Terst. Podmienkou bolo, že guvernér nemohol byť občanom Talianska, Juhoslávie a ani

---

⁵⁸ Ibid, 252-253.

Slobodného územia. Rovnako mala byť vytvorená Rada pre vládu a malo byť zvolané ústavodarne zhromaždenie pre vypracovanie ústavy nového štátu. Poslednou fázou bolo ustanovenie výkonnej, súdnej a zákonodarnej moci.⁵⁹

Menovanie guvernéra bolo veľmi zložitá a jednotlivé návrhy neboli nikdy prijaté, preto provizórny štatút stále pokračoval. Talianske politické strany preferovali pokračovať v tomto fungovaní spojeneckej správy, keďže bola založená na talianskych zákonoch. Slovinci, indpendisti a komunisti naopak podporovali prijatie stáleho štatútu, aby sa Slobodné územie stalo nezávislým štátom a mohli tak získať rovnaké práva ako Taliani. Nakoniec je možné potvrdiť, že k samostatnému vzniku Slobodného územia Terst nedošlo.⁶⁰

4.3 Zmena atmosféry

V tomto bode bolo zrejmé, že Slobodné územie Terst nevyrieši teritoriálny spor a ani neupokojí situáciu v regióne. V roku 1948 sa však situácia v regióne mierne zmenila, v rámci kontextu prebiehajúcej Studenej vojny. Tito sa mal po zapojení v občianskej vojne v Grécku a po pokuse vytvorenia federácie s Albánskom a Bulharskom dostaviť do Moskvy na pozvanie Stalina. Pozvanie však odmietol a verejne sa postavil proti Stalinovej politike. Tento zlomový moment bol dôležitý pre oba bloky Studenej vojny a rovnako aj pre situáciu v Terste. Dôsledkom tejto sovietsko-juhoslávскеj roztržky bolo aj vylúčenie Juhooslávie z Kominformy.⁶¹ Tento vývoj znamenal pre Terst a okolitý región postupné uvoľnenie situácie. Od tohto momentu sa už Tito nemohol spoliehať na podporu zo ZSSR a preto sa postupne začal otvárať myšlienkam západného sveta. Je možné konštatovať, že aj táto roztržka a uvoľnenie atmosféry medzi Spojencami a Juhoosláviou ovplyvnila situáciu s relevanciou do prítomnosti, keďže Spojenci začali mať jasnejšiu víziu o ďalšom vývoji mesta.

4.3.1 Roztržka medzi Stalinom a Titom a jej dôsledky v Terste

Po rozdelení Stalina a Tita už aj Tito vnímal existenciu Slobodného územia Terst s neistotou, keďže väčšina komunistov na tomto území sa hlásila k stalinizmu. Na druhej strane roztržka medzi Moskvou a Belehradom otvorila nové možnosti inklúzie Juhooslávie do západného tábora. Najmä USA začalo s politikou ústupkov smerom k potenciálnemu novému spojencovi. Talianski predstavitelia s podporou talianskych strán v Terste chceli

---

⁵⁹ Ibid, 263-264.

⁶⁰ Ibid, 259-260.

⁶¹ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 301-302.

revidovať mierovú zmluvu, aby dosiahli znovu pripojenie Terstu k Taliansku.⁶²

Vďaka tomuto konfliktu medzi Juhosláviou a ZSSR prestal byť Terst „trecím bodom“ medzi superveľmocami na svetovej šachovnici v rámci kontextu Studenej vojny. Už tak prestával byť na hranici Východu a Západu a dvoch rozličných svetov a ideológií. Podľa terstského historika Valdevita sa od tohto momentu stal terstský problém len okrajovým konfliktom.⁶³ Je aj preto možné konštatovať, že je tento konflikt Studenej vojny často zabúdaný. Strata relevancie Terstu v zahraničnej politike znamenala, že talianska vláda mohla zvýšiť svoje iniciatívy v Zóne A a pracovať na znovuzískavaní Terstu.

4.3.2 Trojstranná dohoda

Ďalšou dôležitou udalosťou roku 1948 bolo podpísanie Trojstrannej dohody. Táto dohoda bola podpísaná v marci 1948 Veľkou Britániou, Francúzskom a Spojenými štátmi americkými. Tieto štáty podpisom dohody deklarovali, že súhlasia s tým, aby sa celé teritórium Slobodného územia Terst stalo talianskym. Na jednej strane bola dohoda aj dôležitou súčasťou propagandy, ktorej cieľom bolo pomôcť protikomunistickým stranám vo voľbách v roku 1948. Dohoda vznikla hneď po februárovom prevrate v Československu, kedy komunisti prišli k moci. No rovnako táto dohoda upozorňovala na ZSSR a Juhosláviu, ktoré boli primárne zodpovedné za neúspešný pokus o vytvorenie nezávislého štátu.⁶⁴

V závere dokumentu bolo uvedené, že na mierovej konferencii západné mocnosti pochopili, že Terst, ktorý má eminentnú časť obyvateľstva taliansku, má zostať talianskym mestom. Keďže nenastala spolupráca v rámci Slobodného územia Terst a jeho existencia bola len v provizóriu, bolo podľa Spojencov najlepším riešením vrátiť mesto Taliansku.⁶⁵

Vyhlasenie troch krajín o podpore talianskej suverenity nad Terstom a jeho okolím sa stretlo s veľkým nadšením nielen zo strany neoiredentistických spolkov, ale aj celkovej verejnej mienky. V celom Taliansku vtedy vypukli masové demonštrácie s entuziazmom bojovať za „italianizáciu“ mesta. Naopak, komunisti túto dohodu odsúdili a označili ju za oportunistickú propagandu, keďže bola podpísaná mesiac pred talianskymi voľbami. Komunisti trvali na tom, aby sa na území čo najskôr menoval guvernér, a aby sa mohli evakuovať jednotky pre zriadenie riadnej správy v Slobodnom území. Nádeje na reintegráciu mesta však len o 3 mesiace neskôr úplne vymizli kvôli roztržke medzi Titom

---

⁶² Angelo Ara a Claudio Magris, Trieste: Un'identità di frontiera, 158-159.

⁶³ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 234-235.

⁶⁴ Ibid, 234-235.

⁶⁵ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 270-271.

a Stalinom.⁶⁶

Trojstranná dohoda mala však veľký význam pre ďalší vývoj v Terste. Ovplyvnila Spojeneckú vojenskú správu Zóny A. Ekonomika v tejto zóne sa tak stala súčasťou talianskej ekonomiky a zvýšil sa tiež aj taliansky vplyv na správu zóny.⁶⁷

4.3.3 Voľby

4.3.3.1 Parlamentné voľby v Taliansku

Situáciu v regióne rovnako ovplyvnili aj talianske parlamentné voľby, ktoré sa konali v apríli 1948. Tieto voľby boli kľúčové najmä pre určenie smeru ďalšieho vývoja v Terste a jeho okolí. Rovnako boli voľby dôležité v rámci geopolitického celosvetového diania, a to či sa Taliansko prikloní k Západu alebo k Východu. Západné mocnosti sa obávali podobného scenára ako napríklad v Československu či v Grécku, preto sľubovali Talianom hlavne finančnú pomoc a súčasťou predvolebného boja medzi pravickou a ľavicovou bola aj, už spomínaná, Trojstranná dohoda.

Parlamentné voľby skončili výhrou pravice, a teda Kresťanských demokratov s 48,5 % hlasov. ⁶⁸Národný front, ktorého súčasťou boli aj komunisti, získal 31 %.⁶⁹ Tento výsledok vyvolal obrovskú vlnu radosti v Terste a jeho okolí a naznačoval tak príchod lepších časov. Možno teda konštatovať, že Trojstranná deklarácia zohrala v týchto voľbách dôležitú úlohu. Rovnako je dôležité dodať, že návrat Terstu Taliansku nebol cieľom iba Teršťanov, ale celého talianskeho národa.

4.3.3.2 Komunálne voľby v Zóne A

Keďže sa vývojom všetkých hore spomenutých situácii talianske politické strany výrazne posilnili a komunistická opozícia bola výrazne oslabená, sa GMA rozhodla uskutočniť komunálne voľby, ktoré boli dlho vyžadované Juhosláviou. Preto 24. septembra GMA vydala ustanovenie, v ktorom stanovila podmienky na zapísanie do volebných listín. Volebné právo bolo odopreté len vysoko postaveným fašistom, netalianskym občanom a občanom mladším ako 21 rokov.

Volebná kampaň začala po tom, ako GMA oznámila 21. apríla 1949, že sa voľby budú

---

⁶⁶ Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, 53-54.

⁶⁷ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 271.

⁶⁸ „Elezione: Camera 18/04/1948“, Eligendo L'Archivio, <https://elezionistorico.interno.gov.it/index.php?tpel=C&dtel=18/04/1948&es0=S&tpa=I&lev0=0&levsut0=0&ms=S&tpe=A> (stiahnuté 11. Marca 2024).

⁶⁹ Ibid.

konat' 12. júna v Terste a 19. júna v piatich obciach Zóny A (Muggia, Duino-Aurisina, San Dorligo della Valle, Sgonico, Monrupino).⁷⁰ Talianske politické strany sa snažili voľby premeniť v plebiscit v prospech Talianska, dúfajúc, že výsledok volieb uplatní Trojstrannú dohodu. Talianska vláda rovnako podporovala kampaň talianskych strán v Slobodnom území aj finančne. Volebná propaganda sa stala veľmi intenzívnou, v uliciach Terstu neexistovala skoro žiadna plocha, ktorá nebola pokrytá plagátmi. Počas posledných predvolebných dní odišli lídri talianskych strán do Terstu, aby podporili svojich členov vo volebnom boji. Všetky ostatné strany ako Front nezávislosti, Terstský blok, Slovinská demokratická únia, Komunistická strana kominformistov aj Titova komunistická strana reagovali na taliansku propagandu a postavili sa za obhajobu zachovania Slobodného územia Terst.⁷¹

Voľby v Terste reflektovali komplikovaný boj medzi talianskymi stranami ľavice, pravice a stredy, medzi dvoma komunistickými stranami, medzi talianskymi a slovinskými stranami a medzi prokomunistickými a antikomunistickými stranami. Široké politické spektrum rovnako znázorňovalo bohatú históriu a rôznorodosť etnícit. Najkľúčovejšou témou, ktorá strany rozdeľovala bolo zjednotenie Terstu s Talianskom. Za zjednotenie hlasovalo 62 % obyvateľov, zatiaľ čo 38 % hlasovalo za zachovanie Slobodného územia Terst.⁷²

Volebné výsledky tiež poukázali, že najsilnejšou stranou v Terste bola talianska Kresťanskodemokratická strana. V menších obciach však vyhrali komunistické alebo slovinské strany. Slovinská tlač po voľbách dospela k záveru, že voľby v skutočnosti ukázali, že Terst predstavuje akýsi „taliansky ostrov v slovinskom regióne“, úplne oddelený od etnicky talianskeho prostredia. Len v Terste získali väčšinu talianske strany, ktoré podporovali zjednotenie Terstu s Talianskou republikou. V ostatných obciach Taliani väčšinu nezískali, dokonca v troch z nich nebol ani predložený zoznam talianskych strán. Okrem Terstu a obce Muggia bola v ostatných obciach prevaha slovinského obyvateľstva.⁷³

Z tejto kapitoly je možné konštatovať, že dôležitú úlohu v tomto období zohrala GMA, ktorá praktizovala protaliansku politiku. Spojenecká správa podporovala vrátenie celého územia v prospech Talianska a preto i vo voľbách pomáhala protalianskym stranám získať väčšinu, napríklad aj stanovením pravidiel týkajúcich sa komunálnych volieb. Táto politika

---

⁷⁰ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 286-287.

⁷¹ Ibid, 286-287.

⁷² Ibid, 288-290.

⁷³ Ibid, 289-292.

bola výsledkom medzinárodnej situácie spojenou s prijatím Trojstrannej dohody, ktorou západné mocnosti vyjadrili zámer vrátiť územie Taliansku. Protalianska politika GMA v Zóne A nepochybne prispela svojou časťou k príprave Zóny A na reštitúciu územia a rovnako aj k získaniu sympatií zo strany talianskeho obyvateľstva. Vďaka tejto politike sa v zóne zvýšil taliansky vplyv a rovnako aj národné povedomie obyvateľstva Terstu, ktoré si čím ďalej, tým viac uvedomovalo svoju „talianskosť“. Dnes je síce v spoločnosti zmluva vnímaná rozporuplne, keďže jej záväzok nebol naplnený, no i napriek tomu bola veľmi kľúčovou pre ďalší vývoj v meste. Preto je možné tvrdiť, že Trojstranná dohoda veľkou mierou ovplyvnila situáciu v regióne a jej dopad je napríklad aj taký, že niektorí obyvatelia Terstu v súčasnosti požadujú vrátenie spojeneckej správy do Terstu.

Rovnako je podstatné spomenúť, že povojnový vývoj v Terste bol veľkou mierou ovplyvnený prebiehajúcou Studenou vojnou. Samotný vznik Slobodného územia Terst bolo zosobnením studeného konfliktu v jednom meste. Situácia v Terste bola veľmi závislá od aktuálnych vzťahov medzi Východom a Západom. Výsledkom roztržky medzi Titom a Stalinom bolo upokojenie situácie v regióne a možnosť hľadať nové riešenia s Juhosláviou nie ako nepriateľom, ale spojencom. Spojenci si tak uvedomili, že musia nájsť kompromis vhodný nielen pre Talianov, ale aj pre Juhoslovanov. Aj v dôsledku toho nakoniec Trojstranná deklarácia nebola uplatnená, pretože ako vieme, Zóna B Slobodného územia sa nakoniec stala súčasťou bývalej Juhoslávie, a tak je aj dnes, s drobnými zmenami, netalianskym územím.

5 Italianizácia Terstu

Aj napriek rôznym snahám a diplomatickým pokusom ostal terstský problém stále nevyriešený. V spoločnosti vládli pocity neistoty, sklamaní a ľahostajnosti obyvateľstva. Vláda GMA v úzkom spojení s talianskou vládou presadzovala vzťahy so Západom a podporovala prijatie Trojstrannej dohody. Okrem toho boli však zintenzívnené hnutia za nezávislosť Terstu ako výsledok zlyhania diplomatických riešení.⁷⁴ Z medzinárodného vývoja a aj domáceho kontextu bolo zrejmé, že existencia Slobodného územia Terst situáciu v regióne nevyriešila a preto bolo potrebné pokračovať v diplomatických procesoch pre hľadanie nového riešenia. V tejto kapitole zhrniem ako tieto procesy prebiehali, aký kompromis nakoniec mocnosti v regióne našli a zanalyzujem dopad tohto kompromisu.

---

⁷⁴ Fabio Capano, „Between the Local and the National: The Free Territory of Trieste, "Italianita," and the Politics of Identity from the Second World War to the Osimo Treaty", 95.

5.1 Zmena na medzinárodnej scéne

Od začiatku Kórejskej vojny sa začali západné mocnosti pripravovať na nový možný konflikt, ktorý by mohol ZSSR vyvolať, aby uvoľnil tlak Západu v Kórei. Aby bol Západ na tento scenár pripravený, začal pod vedením USA prezbroyovať a budovať sieť aliancií, teda posilnenie NATO, prezbroyenie Talianska a poskytnutie vojenskej pomoci v Juhoslávii. Práve Juhoslávia bola jednou z nebezpečných oblastí, kde by konflikt mohol eskalovať do novej vojny. Dôsledkom toho bola medzi USA a Juhosláviou uzatvorená v roku 1951 dohoda, na základe ktorej mala Juhoslávia pravidelne dostávať zbrane na základe Mutual Security Act.⁷⁵

Talianska vláda sledovala zblíženie medzi Juhosláviou a západnými mocnosťami s veľkým znepokojením, keďže si uvedomovali, že akákoľvek spolupráca medzi Titom a Západom by znížila šance Talianska znovuzískať Slobodné územie Terst. Taliansky premiér De Gasperi a minister zahraničných vecí Sforza sa 13. marca 1951 stretli s Britmi a dôrazne požadovali uplatnenie Trojstrannej dohody. Podľa Britov však táto dohoda nebola sľubom Taliansku, ale skôr pozvanie ZSSR, aby akceptoval vrátenie územia Taliansku. Sovietsky zväz však toto riešenie neschvaľoval a preto stratilo veľkú časť svojho významu. Dôsledkom toho sa v tomto období kládol dôraz na to, aby sa riešenie našlo uzatvorením priamej dohody medzi Talianskom a Juhosláviou. Veľká Británia rovnako potvrdila tento nový smer hľadania kompromisu tým, že odvolala generála Aireyho a vymenovala za generála Zóny A Johna Wintertona. Nový generál nezhodňoval protalianske strany v Zóne A, ale snažil sa byť neutrálny voči všetkým skupinám. Krátko potom sa uskutočnili prvé rozhovory medzi Talianskom a Juhosláviou ohľadom ďalšieho vývoja v Terste, a to konkrétne medzi veľvyslancami Talianska a Juhoslávie v Londýne, po ktorých nasledovali rokovania medzi talianskymi a juhoslavskými predstaviteľmi v Ríme. Vo všeobecnosti boli navrhnuté dve riešenia. Prvým bolo rozdelenie územia pozdĺž Morganovej línie a druhým bolo navrhnutie novej línie zo severu na juh, ktorá by rozdelila pobrežnú časť Taliansku a vnútrozemie Juhoslávii.⁷⁶

Taliani sa začali veľmi obávať o osud samotného Terstu, ktorý by bol rozdelený prijatím ktoréhokoľvek riešenia. Rovnako si boli vedomí, že britská politika, ktorá uprednostňovala priame rokovania nepodporovala ich požiadavky, a preto sa snažili získať podporu USA a ďalších krajín NATO. Výsledkom toho v tomto období talianska tlač

---

⁷⁵ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 337-338.

⁷⁶ Ibid, 339-341.

kritizovala Veľkú Britániu za novú politiku, ktorej záujmom nebolo Taliansko. V tlači sa tiež písalo o vrátení Slobodného územia Taliansku, ale aj o juhoslovanskej časti Istrie. Články tohto charakteru neprispeli k žiadnym priamym diplomatickým rokovaniam a len zhoršili vzťahy medzi oboma krajinami, pretože v Juhoslávii vyvolali búrlivú reakciu.

5.2 Neúspešné jednanie

Premiér De Gasperi sa v lete 1951 vydal do Ameriky s nádejou získania podpory USA pre finálne riešenie terstského problému v prospech Talianska. Uvedomoval si, že riešenie nie je dôležité len pre samotné Taliansko a Juhosláviu, ale pre medzinárodný kontext a hlavne západné mocnosti, ktoré pracovali na udržiavaní svojich sfér vplyvu. Prezident Truman a štátny tajomník Acheson však talianske riešenie problému nepodporili. Namiesto toho sa pripojili k Britom a chceli, aby došlo k priamej dohode medzi Talianskom a Juhosláviou. Preto iredentisti považovali návštevu premiéra v USA za úplný neúspech a výsledkom nespokojnosti bola 27. septembra 1951 hodená bomba na budovu GMA.⁷⁷ Z dostupných dokumentov je možné tvrdiť, že západné mocnosti úplne upustili od Trojstrannej dohody a presadzovali priame riešenie problému medzi Talianskom a Juhosláviou.

Od 21. novembra 1951 prebiehali priame vyjednávania medzi Talianskom a Juhosláviou v Paríži. Tieto jednanie trvali až do 8. januára 1952. Taliansko požadovalo celé pobrežie Slobodného územia s výnimkou malých slovinských a chorvátskych vnútrozemských obcí, ktorých bolo pripravené sa vzdať. Túto líniu Taliani definovali ako kontinuálnu etnickú líniu. Juhoslávia túto líniu neprijímala, keďže podľa nich od mesta Monfalcone bolo všetko slovanským územím, vrátane Terstu. Z týchto dlhých diplomatických pokusov vzišlo v marci 1952, že taliansko-juhoslávské jednanie nevedú k žiadnemu záveru.

5.2.1 Nenávisť voči GMA

Rovnako sa menili nálady v spoločnosti a dôsledkom spojeneckej neangažovanosti sa začala GMA vykresľovať vo veľmi negatívnom svetle a postupom času bola vnímaná ako prekážka návratu Terstu Taliansku. V marci 1952, pri príležitosti 4. výročia Trojstrannej dohody, sa terstskí obyvatelia zhromaždili na Námestí jednoty (Piazza Unità) a požadovali jej implementáciu. Zároveň vyjadrovali nesúhlas so spojeneckou administratívou a kričali

---

⁷⁷ Ibid, 342.

„odíd' z Talianska, odíd', cudzinec“.⁷⁸ Výsledkom napätia v spoločnosti a nenávisti voči spojeneckej administratíve bol nárast pravicového extrémizmu, kvôli ktorému boli vyvolávané incidenty a nepokoje v spoločnosti. Tieto nálady voči spojencom v určitých skupinách pretrvávajú v Terste dodnes.

5.3 Cesta k spoločnému riešeniu

Pre upokojenie napätia v spoločnosti bolo v máji 1952 prijaté Londýnske memorandum, na základe ktorého bol menovaný taliansky politický poradca, Diego De Castro, a taliansky vysoký riaditeľ, ktorý prevzal niektoré administratívne právomoci v Zóne A. Vláda zostala však stále v rukách vtedajšieho generála Wintertona.⁷⁹ Juhoslávia na tieto zmeny okamžite reagovala urýchlením zjednotenia Zóny B so zvyškom krajiny, napríklad zavedením pasov či politickou reštrukturalizáciou územia.⁸⁰ Situácia bola stále viac vyhrotená, keďže atmosféra v spoločnosti naznačovala, že sa blíži konečné riešenie otázky. Spojenci si tak uvedomili, že ponechanie nevyriešeného terstského problému je potenciálne viac destabilizujúce ako pokus o jeho riešenie. V Taliansku po voľbách v júni 1953 vzišla nová vláda s premiérom Giuseppe Pella (Kresťanskí demokrati), ktorý sa rozhodol vyriešiť problém za každú cenu.

Medzinárodná situácia v rokoch 1952 a 1953 bola stále napätá a Kórejská vojna naďalej pokračovala. Atmosféra bola veľmi priaznivá pre Juhosláviu, ktorá bola posilnená Balkánskym priateľským paktom podpísaným 28. februára 1953, ktorý spájal Juhosláviu, Grécko a Turecko. Pre Juhosláviu bol tento pakt veľmi dôležitý, keďže spájal krajinu s dvoma členmi NATO. Tým že sa prestíž Juhoslávie zvýšila, Tito veril, že táto prestíž bude hrať aj v prospech terstskej otázky. Tito bol ochotný prijať len dve riešenia, buď spoločnú správu Slobodného územia s Talianskom alebo rozdelenie územia pozdĺž upravenej línie. Toto neustále zlepšovanie postavenia Juhoslávie viedlo k zmene postoja Talianska k Terstu. Tento vývoj presvedčil talianskych diplomatov, že terstská otázka má byť vyriešená čím najskôr a nemá zmysel ju ďalej odkladať. Za týmto účelom začali veľvyslanci Talianska v USA a Veľkej Británii intenzívne konať. Navrhli nové, realistickejšie riešenia, no De Gasperi nechcel upustiť od svojej etnickej línie.⁸¹

Na jeseň v roku 1953 sa USA rozhodlo, že prišiel čas vyriešiť terstský problém.

---

⁷⁸ Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, 53-54.

⁷⁹ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 234-235.

⁸⁰ Angelo Ara a Claudio Magris, Trieste: Un'identità di frontiera, 175.

⁸¹ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 363-367.

Kórejská vojna sa v tomto období skončila a čakalo sa tiež na dôležité rozhodnutie týkajúce sa Európskeho obranného spoločenstva. Rovnako sa zmenila atmosféra aj v Juhoslávii dôsledkom Stalinovej smrti, a vzájomné sovietsko-juhoslávské vzťahy sa začali opäť otepľovať. Dňa 8. októbra vydali USA a Veľká Británia nótu v prospech presunu Zóny A Taliansku, zároveň informovali Juhosláviu, že nebudú namietat' proti ich anexii Zóny B. Taliani túto nótu privítali s veľkým nadšením, no talianska vláda sa obávala prevratu Titových síl.⁸² V súvislosti so zvyšujúcim sa napätím použila centrálna vláda tajné služby aj neofašistické polovojenské jednotky, čo vyvolalo v Terste nepokoje proti spojeneckej polícii a vyvolalo nekontrolovanú eskaláciu násilia, ktorá viedla k smrti šiestich mladých demonštrantov a približne 160 zranených.⁸³ Iniciátorom týchto demonštrácií bolo hlavne spustenie talianskej vlajky z balkóna radnice spojeneckou políciou.⁸⁴ Medzinárodné napätie vzrástlo tak vysoko, že nebolo možné vylúčiť ozbrojený konflikt medzi Talianskom a Juhosláviou. Tito zhromaždil svoje jednotky v Zóne B, čím prinútil Spojencov stiahnuť svoju nótu.

5.4 Reakcie na Bipartitnú nótu

Nóta podpísaná Veľkou Britániou a USA vyvolala zmätok v spoločnosti. Každá strana si ju totiž mohla interpretovať iným spôsobom, preto sa reakcie na ňu odlišovali v Taliansku, Juhoslávii a v Zóne A. Premiér Pella sa vyjadril, že ide len o dočasné riešenie a že sa Taliansko nijako nevzdáva svojich záujmov v Zóne B. Talianska ľavica v čele s Palmirom Togliattim nótu výrazne kritizovala, pretože zanechávala talianske obyvateľstvo v Zóne B bez povšimnutia. Obyvatelia Juhoslávie prijali nótu s veľkým zdesením. Preto zorganizovali demonštrácie proti USA a Veľkej Británii a juhoslávské jednotky boli vyslané do Zóny B na talianske hranice. Titovo vedenie s presunom Zóny A pod taliansku správu nesúhlasilo, pretože išlo o zónu so zmiešaným etnickým zložením, v ktorej mali Taliani prevahu len v Terste a obci Muggia, zatiaľ čo v ostatných územiach dominovalo slovinské obyvateľstvo. Tiež poznamenal, že netreba zabudnúť, že práve juhoslávská armáda oslobodila Terst od fašizmu a nacizmu. Rovnako prehlásil, že Juhoslávia je západným mocnostiam vďačná za ekonomickú a vojenskú pomoc, no Juhoslávia nemôže výmenou za túto pomoc predať svoje územie.⁸⁵ Tito a hrdý juhoslovanský národ boli zranení jednostrannosťou rozhodnutia, ktoré

---

⁸² Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, 55.

⁸³ Ibid, 55.

⁸⁴ Cattaruzza, „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“, 236.

⁸⁵ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 407-408.

nebralo do úvahy záujmy menších národov. Rovnako proti rozhodnutiu protestoval aj Sovietsky zväz.

Nóta namiesto vyriešenia problému vytvorila ďalšiu krízu. Talianska a juhoslávská armáda stáli proti sebe s približne 50 000 vojakmi pozdĺž hranice. Spojenci museli robiť všetko preto, aby zabránili vypuknutiu konfliktu. Zobrali do úvahy aj Titove sťažnosti a museli sľúbiť, že Spojenci nepodporia žiadne ďalšie talianske nároky. Rovnako museli potvrdiť práva Juhoslávie na slobodný prístav v Terste a ochranu slovinskej menšiny. Spojenci preto implementáciu nóty oddŕaľovali a Taliani sa obávali, že nóta je len ďalším prázdny sľubom, podobne ako Trojstranná dohoda z roku 1948.

5.4.1 Novembrové povstanie

Výsledkom pozastavenia sľubu z Bipartitnej nóty bolo v Terste povstanie nespokojného obyvateľstva, ktoré vyústilo do násilia a nenávisti. Dňa 3. novembra 1953, pri príležitosti výročia pripojenia Terstu k vtedajšiemu Talianskemu kráľovstvu, starosta mesta Gianni Bartoli porušil zákaz generála Wintertona a vyvesil taliansku trikolóru z radnice. Spojenecká administratíva okamžite reagovala a zasiahla. Následne, 4. novembra organizovali terstskí obyvatelia v čele so starostom demonštráciu, mávali talianskymi vlajkami, spievali vlastenecké piesne a pokúsili sa vztýčiť na radnici taliansku vlajku, civilná polícia však dav rozohnala a ľudia po nich hádzali kamene. Dňa 5. novembra demonštrovali študenti, ktorí vynechali školu, pred kostolom Sant'Antonio a zbierali dlažobné kocky, ktoré neskôr hádzali na políciu.⁸⁶ Tá niektorých siahla do kostola, kde demonštranti v hádzaní pokračovali. Biskup Santin preto vyhlásil obrad znovuvysvätenia chrámu, ktorého sa zúčastnilo mnoho demonštrantov a polícia opäť zasahovala. Na mieste boli aj dvaja mŕtvi a 15 zranených.⁸⁷ Dňa 6. novembra nepokoje dosiahli svoj vrchol. Začal generálny štrajk, v meste sa zhromaždila obrovská skupina ľudí, ktorá bola odhodlaná zaútočiť na symboly spojeneckej okupácie. Demonštranti útočili na sídlo civilnej polície a hádzali naň kamene. Polícia útoky opätovoľala a na mieste boli opäť mŕtvi aj zranení.⁸⁸

Talianska vláda protestovala proti použitiu strelných zbraní na dav a požadovala prepustenie generála Wintertona. Po nepokojoch v Terste boli organizované protianglické demonštrácie v talianskych veľkomestách. Nepokoje síce neimplementovali Bipartitnú nótu

---

⁸⁶ Osvaldo Croci, „The USA, Yugoslavia and the Question of Trieste: The American Policy Reversal of October 1953“, in: *Eastern Europe and the West*, : Morison, J. (eds) (London: Palgrave Macmillan, 1992), 140-149.

⁸⁷ *Ibid*, 148-149.

⁸⁸ Novak, Trieste 1941-1954 *La lotta politica, etnica e ideologica*, 416-417.

Spojencov, no udalosti prinútili diplomaciu nevyhnutne hľadať riešenie terstského problému.

5.5 Finálne riešenie

Pre nájdenie trvalého riešenia museli západné mocnosti na prelome rokov 1953 a 1954 vyriešiť tri zásadné problémy. Prvým bolo normalizovať taliansko-juhoslávské vzťahy, odmietnuť sovietsky návrh, ktorý ZSSR predložilo OSN a priviesť k jednému stolu Taliansko a Južosláviu. Vzťahy sa podarili normalizovať relatívne rýchlo a už koncom decembra stiahli obe krajiny svoje jednotky z hraníc.⁸⁹ Hoci Taliansko a Južosláviu rozdeľovalo hlboké nepriateľstvo, jedno mali spoločné. Obe krajiny boli proti zriadeniu Slobodného územia Terst. V tejto časti predstavím dlhý proces, ktorý viedol k čiastočnému riešeniu terstskej otázky a je dôležitý pre pochopenie nálady v spoločnosti.

Najťažšou úlohou západných mocností bola organizácia rokovaní medzi Talianskom a Južosláviou, keďže Taliansko prehlásilo, že sa zúčastní jednaní len ak bude implementovaná nóta z 8. októbra. Južoslávia požadovala presný opak. Spojenci teda museli prísť s plánom ako rokovania uskutočniť. Nový plán, ktorý pripravili, zahŕňal rokovania v troch fázach na úrovni veľvyslancov. V prvej sa mali stretnúť predstavitelia Veľkej Británie, USA a Južoslávie, teda štátov spravujúcich Slobodné územie. Potom by sa veľmoci stretli s Talianskom a nakoniec, v tretej fáze by Angličania a Američania zohrali úlohu sprostredkovateľov medzi Talianskom a Južosláviou, aby vyriešili akékoľvek nezhody. Taliansko aj Južoslávia tento plán odsúhlasili a koncom januára 1954 bolo všetko pripravené na rokovania. Prvá fáza trvala od 2. februára do 31. mája 1954. Po štyroch mesiacoch Veľká Británia, USA a Južoslávia uzatvorili dohodu, pre uzavretie ktorej bol kľúčový prísľub 20 miliónov dolárov od USA a 2 milióny libier od Veľkej Británie ako príspevok na výstavbu slovinského prístavu v Zóne B.⁹⁰

Taliansko medzitým prešlo krízou, ktorej výsledkom bol nový premiér Mario Scelba (Kresťanskí demokrati), ktorý bol známy svojím umierneným postojom k terstskému problému. Podporoval spravodlivé riešenie problému, ktoré by bolo prijateľné pre obe strany a ukončilo by dlhotrvajúci spor. Taliansko tak zaujalo realistickejší postup a upustilo tak od Trojstrannej dohody, ktorú De Gasperi silno presadzoval. Druhá fáza rokovaní s Talianskom trvala do 14. júla. Briti a Američania presvedčili Taliansko, aby navrhovaný plán prijalo,

---

⁸⁹ Ibid, 423.

⁹⁰ Ibid, 426.

s drobnými úpravami, ako napríklad štatút slobodného prístavu, práva menšín a teritoriálne usporiadanie.

5.5.1 Londýnske memorandum

Od 14. júla do 5. októbra prebiehali rokovania medzi Talianskom a Juhosláviou. Riešili hlavne územie Punta Sottile, ktorého sa nebol ochotný nikto vzdať. Nakoniec sa mocnosti dohodli, že Juhoslávia sa územia vzdá, s tým, že sa hranica posunie ďalej na juh. Začiatkom októbra 1954 bol teda pripravený definitívny text dohody. Dňa 5. októbra túto dohodu, tiež známu ako Londýnske memorandum o porozumení, podpísali predstavitelia Juhoslávie, Talianska, Veľkej Británie a USA. Podpisom sa vlády Talianska, Juhoslávie, USA a Veľkej Británie dohodli na ukončení existencie Slobodného územia Terst. Memorandum stanovilo stiahnutie spojeneckých vojsk zo Zóny A a zároveň presun tejto zóny pod taliansku správu, presun Zóny B pod juhoslávsku správu, menšiu úpravu hraníc a spoločnú definíciu práv menšín.⁹¹ Kvôli nátlaku Juhoslávie bola ešte vykonaná dodatočná úprava hranice v prospech Tita, čo mu prinieslo 11 km², vrátane mesta Koper, a menších obcí v jeho okolí. Väčšina obyvateľov z týchto obcí však emigrovala do Talianska.⁹² Terst sa týmto memorandumom po dlhých rokoch nepokojov a napätia stal talianskym a oslavy návratu Terstu prepukli v celej krajine. Dňa 26. októbra na počesť návratu mesta zorganizovali študenti oslavy v meste, ľudia vyjadrovali svoju hrdosť vyvesovaním talianskych trikolór a osvetlením budov.

Na záver tejto kapitoly je dôležité zobrat' do úvahy prebiehajúcu Studenú vojnu, ktorá ďalej ovplyvňovala vývoj v regióne. Vzďialením Tita od Stalina zaujali Spojenci neutrálnejší postoj k talianskym nárokom a začali presadzovať vlastné riešenie Talianov a Juhoslovanov. Reakciou na tento postoj bola však veľká kritika a nenávisť voči Spojencom zo strany Talianov, čo vyústilo do krvavého povstania. Toto obdobie vznieťilo nárast pravicového extrémizmu, ktorý možno v aktuálnej politickej terstskej, ale i v talianskej situácii silno vnímať. Smrťou Stalina sa však Juhoslávia opäť začala viac zblížovať so ZSSR a nárokovala na svoje územia. Výsledkom toho je kompromis, ktorý síce niektoré zóny Juhosláviu ustúpil, no obyvatelia týchto území dobrovoľne opustili svoje domovy a odišli do Talianska. Preto aj dnes v týchto pohraničných obciach možno vnímať dvojjazyčnosť a mix kultúr a etník.

---

⁹¹ Memorandum of Understanding (with annexed and exchange of notes) regarding the Free Territory of Trieste, London, 5 October 1954, Treaty Series, UN, No. 3297, 99-118, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20235/v235.pdf>, (stiahnuté 19. Marca 2024).

⁹² Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 302-303.

6 Relevancia terstského problému

Aj napriek dlhým diplomatickým snahám Londýnske memorandum situáciu v regióne úplne nevyriešilo, pretože sa na základe neho okupačné zóny nestali bezprostrednou súčasťou Talianska a Juhoslávie, ale prešli len pod ich správu. Táto formulácia nechávala preto otázku čiastočne otvorenú na vyžiadanie Talianska, ktoré sa chcelo v budúcnosti pokúsiť o získanie Zóny B. Postupom času sa však táto rétorika vytrácala z diplomatickej agendy a postupným uvoľňovaním napätia v rámci Studenej vojny a politiky Détente sa začala presadzovať politika „Jadranského priateľstva“. Dôsledkom toho bola 10. novembra 1975 podpísaná Osimská zmluva talianskym a juhoslávskym ministrom zahraničných vecí Rumorom a Minićom, ktorá definitívne vyriešila terstskú otázku. Rumor zmluvu označil ako „bolestivú, ale nevyhnutnú“.⁹³ Zmluva definitívne vrátila Terst Taliansku, mierne upravila hranicu a ukončila všetky spory s Juhosláviou. Zahraniční pozorovatelia zmluvu vnímali ako veľký ústupok z talianskej strany, ktorý bol hodný uznania.⁹⁴ Medzi obyvateľmi bola zmluva vnímaná ako veľká zrada, čo viedlo k demonštráciám, nepokojom a nakoniec k nárastu nacionalizmu. Nálady spojené s týmto finálnym usporiadaním sú dnes v spoločnosti stále živé a budem sa im venovať v nasledujúcej časti.

6.1 Hnutie Listina pre Terst

Odpor obyvateľstva po podpísaní Osimskej zmluvy sa odrazil vo výraznom posilňovaní autonomistického hnutia Listina pre Terst (Lista per Trieste), ktoré sa na dlhú dobu stalo jedno z najsilnejších politických skupín v Terste. Hlavnými cieľmi strany bolo získať autonómiu pre Terst a jeho provinciu, získať štatút slobodného prístavu a podporovať politické kroky v prospech práv a záujmov istrijských a julsko-dalmatínskych exulantov. Strana vznikla v roku 1976 a v prvých komunálnych voľbách v roku 1978 získala najsilnejší mandát.⁹⁵ Strana bola úspešnou aj v regionálnych či európskych voľbách. Z dlhodobého hľadiska strana zohrala významnú úlohu a vďaka nej mal región oveľa väčšiu politickú váhu. Postupne však strácala popularitu a v roku 2006 strana zanikla. Dnes existuje už len

---

⁹³ Agreement on the development of economic co-operation (with annexes, exchanges of letters and final act), Osimo, Ancona, 10 November 1975, Treaty Series UN, N. 24849, s. 125-145, <http://freeterritorytrieste.com/TREATIES/UN75111024849TRATTATOOSIMO.pdf>, (stiahnuté 20. marca 2024).

⁹⁴ Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, 60-61.

⁹⁵ Francesco Scabar, „La Lista per Trieste (1975-1993), storia di un laboratorio politico“, Quaderni vol XXXI, no. 1 (2020): 417-422, <https://hrcak.srce.hr/file/368372> (stiahnuté 20. Marca 2024).

ako malá súčasť populárnej strany Forza Italia.⁹⁶

6.2 Hnutie Slobodný Terst

Výsledok nespokojnosti obyvateľstva s finálnym usporiadaním terstskej otázky reflektuje aj aktuálna politická situácia v samotnom meste. V Terste dodnes existuje Hnutie Slobodný Terst (Il Movimento Trieste Libera), založené v roku 2011. Toto hnutie presadzuje existenciu suverénneho štátu s medzinárodným prístavom, ktorý bol zriadený 15. septembra 1947 pre upokojenie situácie v regióne. Prívrženci hnutia považujú Slobodný Terst za legitímny a suverénny štát zriadený, uznaný a existujúci od roku 1947, ktorý je v režime dočasnej správy. Hnutie dáva do pozornosti porušovanie miestnych orgánov talianskej správy a snaží sa s nimi skoncovať. Tvrdí, že talianska správa spôsobuje vážne škody súčasnému slobodnému terstskému územiu. Pre dosiahnutie svojho cieľa organizuje hnutie právne aj politicko-diplomatické kampane, nezúčastňuje sa volieb a nepodporuje žiadne iné strany či ideológie.⁹⁷

Roberto Giurastante, predseda hnutia tvrdí, že talianska vláda dostala Londýnskym memorandom právomoc spravovať Terst a jeho medzinárodný prístav. Jej úlohou bolo podľa neho garantovať rozvoj v regióne a teda zaujať postoj ochrancu územia, vrátane ochrany obyvateľstva. Tvrdí však, že k takémuto vývoju nedošlo a preto sa hnutie rozhodlo Taliansku vyhlásiť ultimátum pre legalizovanie svojej ideológie.⁹⁸

Profesor Terstskej univerzity, Stefano Amadeo, považuje myšlienku hnutia za utopickú a nereálnu. Tvrdí, že by išlo o úplne izolované územie mimo Európskej únie a mnohých iných integračných štruktúr dôležitých pre ekonomiu a obranu. Rovnako dodáva, že Londýnskym memorandom a Osimskou zmluvou sa uskutočnilo to, čo sa predpokladalo v Parížskej dohode z roku 1947, ktorá mala byť a teda aj bola len dočasným riešením. Tiež spomína, že dnes sú všetky zainteresované krajiny súčasťou európskych štruktúr a samotná existencia navrhovaného Slobodného Terstu by situáciu v regióne nezlepšila. Hlavnou myšlienkou Slobodného Terstu je eliminovať dvojštátnu politiku, denacionalizovať

---

⁹⁶ „Scopi politici“, Lista per Trieste, <https://web.archive.org/web/20090502212052/http://www.listapertrieste.it/> (stiahnuté 20. marca 2024).

⁹⁷ „Il movimento Trieste Libera“, Movimento Trieste Libera, <https://triestelibera.one> (stiahnuté 20. marca 2024).

⁹⁸ Il Fatto Quotidiano, „Trieste, l'ultimatum all'Italia dei secessionisti: Territorio libero“, YouTube, 8. februára 2014, <https://www.youtube.com/watch?v=AZu9xnwqKkk>, 0:43- 3:15 (stiahnuté 20. marca 2024).

a vytvoriť zónu mieru, spolupráce a tolerancie, čo možno považovať za totožné s cieľmi EÚ. Preto by podľa profesora obnova existencie Slobodného Terstu bola bezúčelná a neefektívna.⁹⁹

6.3 Bolestivé spomienky na „foibe“

Termín *foibe* označuje masové zabíjanie a deportácie počas druhej svetovej vojny a po nej páchané juhoslavskými partizánmi proti miestnemu talianskemu obyvateľstvu. Tento termín som použila už aj v prvej kapitole tejto práce v súvislosti s štyridsaťdňovým obsadením Terstu. Aj počas tohto obdobia prebiehali tieto masakre, v rámci ktorých partizáni hádzali živé i mŕtve telá ľudí do hlbokých prírodných jám charakteristických pre oblasť Kras, nazývané *foibe*. Tento proces je označovaný za odvetu násilnej italianizácie, fašistických represii a nátlaku voči Juhoslovanom.¹⁰⁰ Po masových vraždách nasledoval istrijsko-dalmatínsky exodus talianskeho obyvateľstva, teda nútená emigrácia, z územia spravovaného Juhosláviou. Talianske obyvateľstvo z regiónu emigrovalo najmä do Talianska, ale aj do Ameriky či Austrálie. Počet odídených sa odhaduje až na 300 000 ľudí.¹⁰¹ Dôvodom týchto tragických udalostí boli napäté vzťahy medzi Talianmi Slovanmi v kontexte začínajúcej sa Studenej vojny. Osudy obetí dodnes predstavujú veľkú ranu v pamätiach Talianov a preto je terstská otázka v rámci talianskej histórie veľmi dôležitou, a zároveň citlivou témou.

V rámci relevancie je táto téma dôležitá aj vzhľadom na aktuálnu politickú situáciu v Taliansku. Počas Berlusconiho vlády bola spomienka na túto tragickú udalosť oživená a tiež bol stanovený pamätný deň vyhnančov a *foibe* masakrov, ktorý si v Taliansku každoročne pripomínajú 10. februára od roku 2005.¹⁰² Taliani si v tento deň uctievať pamiatku nevinných zabitých obetí a ľudí, ktorí boli nútení opustiť svoje domovy.

V poslednej dobe je však tiež možno vnímať, že táto tematika a bolestivá spomienka slúži skôr k politickému ako k informačnému účelu. Použitím naratívnej štruktúry holokaustu sa súčasná interpretácia *foibe* snaží hrať hlavne na city a prezentuje Taliansko

---

⁹⁹ Ibid, 4:20-6:55

¹⁰⁰ Louise Zamparutti, “Foibe literature: documentation or victimhood narrative?“, *Human Remains and Violence: An Interdisciplinary Journal*, no. 1 (2015): 75, <https://doi.org/10.7227/HRV.1.1.6> (stiahnuté 24. marca 2024).

¹⁰¹ Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, 57.

¹⁰² Tommi Siviero, „Italian Right Stirs Up Grievances About Yugoslavs’ WWII Foibe Massacres“, *Balkan Insight*, 27. decembra 2022, <https://balkaninsight.com/2022/12/27/italian-right-stirs-up-grievances-about-yugoslavs-wwii-foibe-massacres/> (stiahnuté 24. marca 2024).

ako neuznanú obeť druhej svetovej vojny. Táto interpretácia pomáha v Taliansku vytvoriť súdržnú národnú identitu a zabúda tak na úlohu Talianska počas fašistického režimu.¹⁰³ Túto rétoriku možno vnímať aj u talianskej pravicovej premiérky Giorgi Meloni, ktorá využíva otázku *foibe* na získavanie popularity a podnecovanie hnevu v spoločnosti. Masakry *foibe* sú v Taliansku veľmi rozdeľujúcou témou, ktorú používajú najmä pravicoví politici v rámci nacionalistickej rétoriky, použitím empatie, často s faktickými nepresnosťami. Mnohí experti však dodnes tvrdia, že tento masaker nebol etnickou čístkou, ale politickým násilím, keďže obeťami boli aj Slovania.¹⁰⁴

Ustanovením pamätného dňa sa téma stala veľmi dôležitou a kľúčovou. Tento rok bol pamätný deň pripomenutý napríklad aj počas najväčšieho talianskeho hudobného festivalu Sanremo, ktorý sa konal 10. februára. Do 90. rokov bola téma v talianskom politickom diskurze relatívne bezvýznamná, aj kvôli väzbám talianskej komunistickej strany s juhoslávskou komunistickou stranou.¹⁰⁵ Táto silná väzba medzi stranami neumožnila tému masakrov otvoriť a preto sa o nej dovtedy diskutovalo len v Julskom Benátsku. Zavedením spomienkového dňa je téma často diskutovaná, no rovnako je veľmi často využívaná politikmi v ich prospech, nehládajac na ťažké osudy obetí. Preto je veľmi dôležité aj dnes poznať kontext terstskej otázky a vytvoriť si vlastný názor na rôzne populistické heslá.

7 Reflexia do prítomnosti

V mojej práci som predstavila dôležité historické udalosti týkajúce sa povojnového vývoja Terstu v rokoch 1945-1954. Chronologicky som zhromaždila kľúčové informácie k vybraným udalostiam a následne som v každej kapitole prepojila deskripciu historických udalostí s krátkou analýzou do súčasnosti. Cieľom tejto poslednej kapitoly práce je interpretácia cieľa práce a jej zdôvodnenie.

Terst bol po ukončení druhej svetovej vojny okupovaný juhoslávskymi jednotkami. Toto obdobie je vnímané ako veľmi temné obdobie pre kolektívnu pamäť Talianov, keďže počas okupácie dochádzalo k *foibe* masakrom, násiliu a teroru voči talianskemu obyvateľstvu, čo dodnes vzbudzuje živé spomienky a podnecuje používanie rôznych populistických sloganov. Potom sa stalo mesto súčasťou Zóny A v rámci celého regiónu, ktorá bola spravovaná spojeneckou administratívou a snažila sa dať priestor celému

---

¹⁰³ Louise Zamparutti, "Foibe literature: documentation or victimhood narrative?", 86.

¹⁰⁴ Tommi Siviero, „Italian Right Stirs Up Grievances About Yugoslavs' WWII Foibe Massacres“.

¹⁰⁵ Ibid.

politickému spektru, no čelila veľkej vlne kritiky a nespokojnosti. Na základe Parížskej mierovej zmluvy z roku 1947 vznikol štát Slobodné územie Terst, ktorý sa mal stať akýmsi kompromisom medzi komunistickou Juhosláviou a demokratickým Talianskom. V skutočnosti bol však tento nezávislý štát opäť rozdelený do dvoch zón, podliehajúcí úplne protikladným ideológiám, a preto nebol konečným riešením. Avšak existencia tohto štátu dodnes ovplyvňuje spoločenskú i politickú situáciu v meste, keďže nemalá skupina obyvateľov sa dodnes prihlasuje k existencii tohto štátu a hlási sa tak k platnosti Parížskej mierovej zmluvy. Táto skupina rovnako kritizuje taliansku správu mesta a vyzýva ju k ustúpeniu. Naopak, druhá skupina existenciu Slobodného teritória kritizuje a nesúhlasí s tým, že bol Terst odovzdaný pod správu Spojencov.

Situácia v Terste bola v povojnovom období do vysokej miery ovplyvňovaná aj konfliktom medzi dvomi blokmi a napätie medzi nimi sa odzrkadľovalo v diplomatických snahách a rokovaní. Spojenci chceli zo začiatku urobiť všetko pre to, aby zabránili šíreniu komunizmu. Neskôr, po roztržke medzi Titom a Stalinom boli však ochotní do rokovaní prizvať aj Juhosláviu, a jej vplyv v regióne sa výrazne zvýšil. Výsledkom zmeny atmosféry v rámci Studenej vojny bolo aj upustenie Spojencov od Trojstrannej dohody a akceptácia anexie Zóny B v prospech Juhoslávie, čo Taliani považovali a dodnes mnohí aj považujú za porážku. Terst sa síce opätovne stal talianskym, ale teritórium bývalého Slobodného územia bolo Londýnskym memorandom rozdelené medzi Juhosláviu a Taliansko. Taliani síce počítali s revíziou tejto dohody ako aj s opätovným získaním Zóny B, no vzhľadom na geopolitický kontext a politiku détente museli od myšlienky odstúpiť. Podpisom Osimskej zmluvy z roku 1975 sa hranica medzi Talianskom a Juhosláviou oficiálne potvrdila a hraničný spor bol definitívne uzatvorený. I napriek sklamaniam Talianov bola v spoločnosti obrovská radosť z Terstu, ktorý sa po dlhých dynamických rokoch stal talianskym.

V prvej kapitole práce som predstavila základný historický kontext mesta pred druhou svetovou vojnou pre lepšie pochopenie terstského problému. Rovnako som sa venovala situácii počas vojny, ktorá bola poznačená fašistickým a nacistickým režimom. Tieto udalosti sú z hľadiska relevancie témy veľmi dôležité, keďže obdobie fašistickej vlády výrazne poznačilo slovanské obyvateľstvo v regióne, kvôli protislovinským a protichorvátskym náladám v spoločnosti. V tomto čase dochádzalo k nútenej asimilácii

a zákazu používania slovanských jazykov na školách.¹⁰⁶ Slovanské obyvateľstvo preto pozerá na toto obdobie s veľkou bolesťou. Talianske obyvateľstvo, naopak, s bolesťou spomína na juhoslávsku okupáciu Terstu, počas ktorej dochádzalo k *foibe* masakrom a k nútenému odchodu Talianov z regiónu. Toto obdobie je preto kľúčové pre pochopenie dvoch rôznych perspektív zo strany Talianov a Slovanov, a rovnako aj pre uvedomenie si skutočnosti, že toto napätie je v regióne stále prítomné. Preto je téma povojnového Terstu stále živá.

Následne som sa v mojej práci venovala vývoju po ukončení druhej svetovej vojny, a to najmä situácii, ktorá nasledovala po podpise Belehradskej dohody dňa 9. júna 1945.¹⁰⁷Túto dohodu považujem z hľadiska relevancie do prítomnosti za veľmi dôležitú, aj napriek tomu, že výsledná Morganova línia sa ukázala ako nedostačujúce riešenie najmä preto, že na jej základe vznikli dve zóny. Tieto zóny boli ovplyvnené dianím prebiehajúcej Studenej vojny. Aj keď je možné tvrdiť, že ustanovenie tejto línie prispelo k rozdeľovaniu spoločnosti, je dôležité podotknúť, že ustanovená Morganova línia zohrala veľmi dôležitú úlohu pri finálnych jednaniach v roku 1954, a na jej základe, s drobnými zmenami, sa územie rozdelilo medzi vtedajšiu Juhosláviu a Taliansko. Morganova línia je preto významný termín, ktorý ovplyvnil identitu Terstu, tak ako ho poznáme dnes, ktorý je súčasťou Talianska.

V ďalšej časti som predstavila ustanovenie Slobodného územia Terst, ktorý sa stal nezávislým štátom a nádejou riešenia terstského problému. Z hľadiska dôležitosti do prítomnosti je jeho ustanovenie, bezpochyby, nevyhnutné spomenúť, keďže aj vďaka existencii Slobodného územia sa v Terste začali formovať hnutia, ktoré presadzovali autonómiu územia a dôsledkom toho bolo budovanie vlastnej politickej identity mesta. Terst už teda nestál nevyhnutne na hranici dvoch ideologických blokov, na strane Talianov či komunistov, no stál na vlastnej strane „Teršťanov“. Táto vlastná identita Terstu dodnes rezonuje v politickom živote mesta a pramení práve v tejto dobe.

Rovnako som považovala za nevyhnutné v mojej práci predstaviť realitu Slobodného územia, poskytla som základný prehľad fungovania správy územia pod spojeneckou administratívou a venovala som sa tiež externým faktorom, ktoré ovplyvnili vývoj v novom štáte. Konkrétne som sa teda venovala napríklad talianskym parlamentným voľbám, či

---

¹⁰⁶ Mejstřík, „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“, 291.

¹⁰⁷ Novak, Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica, 190-191.

roztržke medzi Titom a Stalinom, čo ovplyvnilo dianie v Slobodnom území a aj pohľady obyvateľov na dve rôzne administratívy. Taktiež som svoju pozornosť upriamila na podpísanie Trojstrannej dohody v marci 1948 a jej význam.¹⁰⁸ Podpora Spojencov bola pre Talianov veľmi dôležitá, a i napriek tomu, že Trojstranná dohoda naplnená nebola, vytvorila priaznivé podmienky pre reštitúciu Zóny A v prospech Talianska, kde spojenecká správa podporovala protaliansku politiku. Dôsledkom spojeneckej podpory je aj v dnešnom Terste skupina ľudí, ktorá lobuje za návrat spojeneckej správy do Terstu s nádejou, že sa budú mať lepšie ako pod talianskou správou.

V ďalšej časti som sa venovala tomu, ako a prečo sa Terst nakoniec stal talianskym. Pre zodpovedanie stanovenej výskumnej otázky bolo veľmi dôležité pokryť toto obdobie, keďže cieľom práce je pochopiť, ako vývoj po druhej svetovej vojne formoval identitu dnešného Terstu. Keďže sa identita veľmi často menila a mesto bolo predmetom delenia do zón odlišných blokov, je dôležité pochopiť, ako mesto nakoniec získalo taliansku identitu. Pre pochopenie tohto procesu bolo nevyhnutné predstaviť zmenu atmosféry, v rámci prebiehajúcej Studenej vojny, a to opätovné zblížovanie ZSSR s Titom či neutrálny postoj spojeneckej správy voči Talianom. Kľúčovou bola tiež Bipartitná nóta podpísaná v októbri 1953, ktorá na rozdiel od Trojstrannej dohody nesľubovala Taliansku celé teritórium Slobodného územia, ale len Zónu A.¹⁰⁹ Reakcie talianskeho obyvateľstva boli preto negatívne a násilné, čo vyústilo do novembrového povstania. Ilustrácia násilia, ktoré bolo výsledkom zmeny atmosféry, je relevantná z hľadiska nárastu pravicového extrémizmu v spoločnosti, ktorý bol reflektovaný v separatistických tendenciách a ešte viac ucelil samostatnú identitu mesta. Tendencie boli opäť výrazné v 90. rokoch a do popredia sa dostávajú aj dnes, vďaka terajšej talianskej pravicovej vláde, ktorá kladie dôraz na nacionalistické témy. Nejde teda už len o terstskú politickú scénu, ale o celonárodnú taliansku scénu, v rámci ktorej je terstský problém stále aktuálny.

Nakoniec som moju pozornosť upriamila na konkrétne odkazy na povojnový vývoj v Terste do súčasnosti pre pochopenie skutočností, že i napriek tomu, že z hľadiska relevancie je téma historická, stále rezonuje aj na dnešnej politickej scéne. Práve preto sa téme venujem a kompiláciou historických zdrojov dochádzam k tomu, že téma je stále živá a vplyv povojnových udalostí na identitu a spoločenskú situáciu je prítomný. Či už je to

---

¹⁰⁸ Ibid, 270-271.

¹⁰⁹ Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, 55.

odkazmi na *foibe* masakre, a ich každoročná pripomienka 10. februára, alebo existencia autonomistického hnutia a jeho popularita, alebo celkovou celonárodnou náladou v Taliansku, kde sú do popredia stavané nacionalistické témy.

Záver

Terstská otázka je veľmi dôležitou, komplexnou a pre mnohých aj bolestivou témou, ktorá v spoločnosti stále doznieva. Politický vývoj Terstu po druhej svetovej vojne región vyformoval neustálymi diplomatickými snahami, delením územia a spormi o územia do podoby, v akej ho poznáme dnes. Nie nadarmo je Terst nazývaný aj „Berlín Jadranu“.¹¹⁰ Obrana talianskej suverenity nad územím Terstu bola súčasťou geopolitických cieľov Spojencov na Jadrane a územie sa tak ihneď po skončení druhej svetovej vojny stalo predmetom nového konfliktu. Tento konflikt medzi Východom a Západom, na ktorého hranici sa Terst ocitol, ovplyvňoval a dodnes ovplyvňuje vývoj v celom regióne.

Ako teda politické udalosti a teritoriálne zmeny v Terste po druhej svetovej vojne formovali identitu regiónu a ovplyvnili spoločenskú situáciu v dnešnom Terste? Veľmi hlboko, možno uviesť jednoduchou odpoveďou. Dnešná identita Terstu je rôznorodá a komplexná, je výsledkom častých teritoriálnych zmien a geopolitického napätia medzi blokmi. Dnes síce v meste mierumilovne spolunažíva talianska aj slovinská komunita, no napätie pri debate o historickom vývoji regiónu je živé, a každý sa prikláňa k svojej interpretácii udalostí. Výsledkom toho je aj skupina ľudí, ktorí sa identifikujú ako Terst'ania, ktorá sa vníma ako súčasť oboch kultúr. Táto skupina zväčša presadzuje myšlienku autonómie Terstu, ktorá by chránila práva menšín a umožnila by mestu prosperovať ako v minulosti. Samozrejme je dôležité dodať, že neexistuje jednotný konsenzus o tom, či by bola autonómia prospešná, no diskusia o nej je dodnes v Terste živá a je súčasťou politického života v meste. Vplyv na identitu mesta v povojnovom období bol veľký, aj preto je dnes Terst multikultúrnym mestom, v ktorom koexistujú viaceré menšiny a skupiny ľudí, ktorý presadzujú rôzne politické ciele.

---

¹¹⁰ Fabio Capano, „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“, 54.

Summary

The Trieste issue is a very important, complex and, for many, painful topic, which is still fading away in society. The political development of Trieste after the Second World War shaped the region into the form in which we know it today through constant diplomatic efforts, division of territory and territorial disputes. It is no wonder that Trieste is called the "Berlin of the Adriatic"¹¹¹. The defence of Italian sovereignty over the territory of Trieste was part of the geopolitical goals of the Allies on the Adriatic, and the territory thus became the subject of a new conflict immediately after the end of the Second World War. This conflict between East and West, on whose border Trieste found itself, influenced and still influences the development of the entire region.

How did the political events and territorial changes in Trieste after the Second World War shape the identity of the region and influence the social situation in Trieste today? Very deeply, perhaps a simple answer can be given. Today's identity of Trieste is diverse and complex, it is the result of frequent territorial changes and geopolitical tension between blocs. Today, the Italian and Slovenian communities coexist peacefully in the city, but the tension in the debate about the historical development of the region is alive, and everyone leans towards their own interpretation of events. As a result, there is also a group of people who identify themselves as Triestines, who see themselves as part of both cultures. This group mostly promotes the idea of autonomy for Trieste, which would protect the rights of minorities and allow the city to prosper as in the past. Of course, it is important to add that there is no unified consensus on whether autonomy would be beneficial, but the debate about it is still alive in Trieste today and is part of the political life in the city. The influence on the city's identity in the post-war period was great, which is also why today Trieste is a multicultural city in which several minorities and groups of people who pursue different political goals coexist.

---

¹¹¹ Ibid.

Použitá literatúra

Agreement on the development of economic co-operation (with annexes, exchanges of letters and final act), Osimo, Ancona, 10 November 1975, Treaty Series UN, N. 24849, s. 125-145,

<http://freeterritorytrieste.com/TREATIES/UN75111024849TRATTATOOSIMO.pdf>, (stiahnuté 20. marca 2024)

Ara, Angelo a Claudio Magris, Trieste: Un'identità di frontiera. Torino: Giulio Einaudi editore, 2007.

Capano, Fabio. „Between the Local and the National: The Free Territory of Trieste, "Italianita," and the Politics of Identity from the Second World War to the Osimo Treaty". Dizertačná práca, West Virginia University, 2014.

Capano, Fabio. „Cold-War Trieste: metamorphosing ideas of Italian nationhood, 1945-1975“. Modern Italy, vol. 21, č.1 (2016): 51-66, <https://www.cambridge.org/core/journals/modern-italy/article/coldwar-trieste-metamorphosing-ideas-of-italian-nationhood-19451975/76BC249734ADE30EF10FCA0975A2E35E> (stiahnuté 10. marca 2024).

Cattaruzza, Marina. „From the „Race for Trieste“ to the London Memorandum“. In Italy and Its Eastern Border, 1866-2016. New York: Routledge, 2017, 214-249.

Croci, Osvaldo. „The USA, Yugoslavia and the Question of Trieste: The American Policy Reversal of October 1953“. In: Eastern Europe and the West, Morison, J. (eds). London: Palgrave Macmillan, 1992, 140-170.

De' Robertis, M. A. Giulio. Le grandi potenze e il confine giuliano, 1941-1947. Bari: Università degli studi di Bari, 1983.

Dinardo, Richard S. „Glimpse of an Old World Order? Reconsidering the Trieste Crisis of 1945.“ Diplomatic History 21, č. 3 (1997): 365–381, <http://www.jstor.org/stable/24913388>. (stiahnuté 26. februára 2024).

Eligendo L'Archivio. „ Elezione: Camera 18/04/1948“. <https://elezionistorico.interno.gov.it/index.php?tpel=C&dtel=18/04/1948&es0=S&tpa=I&lev0=0&levsut0=0&ms=S&tpe=A> (stiahnuté 11. Marca 2024).

Fasola, Mariolina a Pettinato, Doretta. „ Il „Giro“ fermato a Pieris., Il Territorio č. 9 (1983): 35-40, <https://www.ccm.it/it/15986/5-II-giro-fermato-a-Pieris> (stiahnuté 26.februára 2024).

„Il movimento Trieste Libera“, Movimento Trieste Libera, <https://triestelibera.one> (stiahnuté 20. marca 2024).

Il Fatto Quotidiano. „ Trieste, l'ultimatum all'Italia dei secessionisti: Territorio libero“. YouTube, 8. februára 2014,

<https://www.youtube.com/watch?v=AZu9xnwqKkk>,(stiahnuté 20. marca 2024).

Maserati, Ennio, L'occupazione jugoslava di Trieste: maggio-giugno 1945. Udine: Del Bianco, 1963.

Mejstřík, Martin. „Svobodné území Terst a jeho strategická role po začátku studené války“. In *Promýšlet Evropu dvacátého století*, ed. Lenka Pokorná Korytarová, Jana Škerlová, Ondřej Haváč, Martin Hromek. Brno: Matice moravská, 2014, 283-306.

Memorandum of Understanding (with annexed and exchange of notes) regarding the Free Territory of Trieste, London, 5 October 1954, Treaty Series, UN, No. 3297, s. 99-118, <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20235/v235.pdf>, (stiahnuté 19. Marca 2024).

Montini, Federico Tenca. *La Jugoslavia E La Questione Di Trieste*. Bologna: il Mulino, 2020.

Novak C., Bogdan. *Trieste 1941-1954 La lotta politica, etnica e ideologica*. Milano: Mursia, 2018.

Pizzamei, Daniele. „Monthly report“ *La società triestina nel primo dopoguerra*“. Diplomová práca, Università degli Studi di Trieste, 2004.

Scabar, Francesco. „La Lista per Trieste (1975-1993), storia di un laboratorio politico“. *Quaderni* vol XXXI, no. 1 (2020): 410-444, <https://hrcak.srce.hr/file/368372> (stiahnuté 20. Marca 2024).

„Scopi politici“. *Lista per Trieste*, <https://web.archive.org/web/20090502212052/http://www.listapertrieste.it/> (stiahnuté 20. marca 2024).

Siviero, Tommi. „Italian Right Stirs Up Grievances About Yugoslavs' WWII Foibe Massacres“. *Balkan Insight*, 27. decembra 2022, <https://balkaninsight.com/2022/12/27/italian-right-stirs-up-grievances-about-yugoslavs-wwii-foibe-massacres/> (stiahnuté 24. marca 2024).

Zamparutti, Louise. „Foibe literature: documentation or victimhood narrative?“. *Human Remains and Violence: An Interdisciplinary Journal*, no. 1 (2015): 75-91, <https://doi.org/10.7227/HRV.1.1.6> (stiahnuté 24. marca 2024).

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Petra Pilát
E-mail:	20888126@fsv.cuni.cz
Semestr:	zimný
Akademický rok:	2023/2024
Název práce:	Politický vývoj Terstu po druhej svetovej vojne
Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):	letný, 2023/2024
Vedoucí bakalářského semináře:	doc. PhDr. Vít Smetana, Ph.D.
Vedoucí práce:	PhDr. Martin Mejstřík
V čem se oproti původnímu zadání změnil cíl práce?	Ciel' mojej práce sa zásadne nezmenil, vyvinul sa hlavne do hĺbky. Hlavným predmetom práce bude hľadanie odpoveď na otázku ako rôzne administratívy a politické zmeny v tomto období ovplyvnili Terst a okolitý región. Okrem toho budem hľadať odpoveď na otázku prečo je téma aj dnes relevantná a aký mala vplyv na vtedy začínajúcu Studenú vojnu.
Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu?	Zmena nastala v teritoriálnom vymedzení témy, v práci definujem, že sa nebudem zaoberať len samotným mestom Terst, ale i jeho blízkym okolím vrátane Zóny A a Zóny B pre lepšie pochopenie politického kontextu v regióne.
Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Základný historický kontext mesta pred druhou svetovou vojnou 2. Osud Terstu po druhej svetovej vojne 3. Geopolitický kontext v regióne v rámci Studenej vojny 4. Politické zmeny pod talianskou a juhoslávskou administratívou 5. Dopad politických zmien na rozvoj mesta a regiónu 6. italianizácia Terstu
Jakým vývojem prošla metodologická koncepcie práce?	Pôvodne som zamýšľala analyzovať iba politický vývoj samotného mesta, ale počas výskumu som zistila, že politická, sociálna a ekonomická tematika celého regiónu v okolí Terstu je neoddeliteľne spojená s politickým dianím v Terste. Moja metodologická koncepcia sa posunula smerom k interdisciplinárnej analýze širšieho územia, kde som začala integrovať aj sociálne a ekonomické aspekty do politického kontextu, aby som poskytla komplexnejší pohľad na vývoj Terstu a okolitého regiónu.
Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce?	Nezaznamenala som žiadne nové pramene či sekunárnu literatúru, keďže táto problematika nebýva moc často predmetom práce

Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):

- rozšírenie sekundárnej literatúry po návšteve Talianska
- výskum, získavanie prehľadu o téme, čítaním, pozeraním historických videí a lepšie pochopenie kontextu, hlbšia predstava o prínose práce
- analyzovanie témy nie len z hľadiska historického vývoja ale aj z hľadiska vplyvu na začínajúcu sa Studenú vojnu celosvetovo
- začiatok písania úvodných kapitol

Podpis studenta a datum:

Petra Pilát, 23.01.2024

Schváleno:	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		